

I. ARTYKUŁY

KRYSTYNA WOJTCZAK*

Tytuł profesora w pierwszych latach przemian ustrojowych Rzeczypospolitej Polskiej

Wprowadzenie

Okres transformacji ustrojowej nacechowany nadzieją wdrożenia w Polsce nowej rzeczywistości prawnej i społecznej budził w społeczeństwie emocje skierowane nie tylko na zmiany ustroju państwa i jego organów. W równym stopniu oczekiwano zmian w strukturach organizacyjnych innych podmiotów prawa i sferach ich aktywności, w tym także – w szkołach wyższych oraz instytutach naukowych i powierzonych im zakresach działania w dziedzinie badań naukowych oraz prowadzenia postępowań w sprawie nadania stopnia i tytułu naukowego. Ten entuzjazm, w ówczesnym czasie słuszny i uzasadniony, miał różną wagę. W odniesieniu do nauki potęgował potrzebę stworzenia warunków służących szerszemu pojmowaniu wolności prowadzenia badań naukowych. W odniesieniu zaś do awansów naukowych, w tym nadawania tytułu profesora, był propozycją wyraźnego odejścia od rozwiązań obowiązujących w tym zakresie przed rokiem 1990.

Dla oceny rzeczywistej wartości rozwiązań przyjętych Ustawą z dnia 12 września 1990 r. o tytule naukowym i stopniach naukowych¹ nie bez znaczenia pozostaje zatem odwołanie się do rozwiązań prawnych w zakresie warunków i trybu postępowań prowadzących do nadania

* Krystyna Wojtczak, prof. UAM dr hab., Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, e-mail: wojtczak@amu.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-5425-5610>.

¹ Dz.U. Nr 65, poz. 386 ze zm.

tytułu profesora w brzmieniu obowiązującym przed ich uchycieniem. Jest to zabieg konieczny dla podkreślenia kierunku i zasięgu zmian zaproponowanych ustawą z 1990 r., zwłaszcza dla wskazania, w jakim stopniu i zakresie są to rozwiązania innowacyjne, nacechowane wolnością nauki i nowo ukształtowanymi warunkami postępowania o nadanie tytułu naukowego. Dla oceny zaś, czy rozwiązania przyjęte ustawą z 1990 r. były wystarczające i w istocie dobrze służyły jakości awansów naukowych, nie sposób pominąć treści aktu kolejnego, z 2003 r.², ustawę tę uchylającego. Dopiero opierając się na rozwiązaniach przyjętych w brzmieniu obowiązującym przed rokiem 1990 oraz tych wdrożonych ustawą z roku 2003 w jej brzmieniu pierwotnym, można ustalić i wywieść wnioski o znaczeniu i wadze rozwiązań dotyczących tytułu profesora obowiązujących pod rządami ustawy z 1990 r. Dla osiągnięcia celu rozważań objętych tytułem artykułu przyjęty układ badań jest szczególnie ważny także z innej przyczyny. Z jednej strony stawia zagadnienie nadawania tytułu profesora w okresie przejścia od rozwiązań obowiązujących w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej do unormowań przyjętych w pierwszych latach przemian ustrojowych, z drugiej zaś strony podejmuje ocenę rozwiązań ustawy z 1990 r., z uwzględnieniem tła unormowań kolejnych (nowych), wprowadzonych w tym zakresie już w silniej ugruntowanej Rzeczypospolitej Polskiej³.

Nie może dziwić, że były to rozwiązania różne. Bez względu jednak na to, pod rządami której z ustaw objętych tu analizą obowiązywały, ich cechą wspólną wyznaczały etapy postępowania o nadanie tytułu naukowego, począwszy od jego wszczęcia, po zakończenie nadaniem tytułu profesora. Celem artykułu jest ich ukazanie i ustalenie, czy, a jeśli tak, to w jakim stopniu, ówczesne uwarunkowania prawne i faktyczne dyktowały potrzebę zmian w tym zakresie, przede wszystkim zaś, czy wprowadzone, począwszy od roku 1990, zmiany w istocie służyły podnoszeniu jakości wyników działalności naukowej kandydatów do tytułu naukowego, czy też przez zliberalizowanie ustawowo przyjętych rozwiązań w zakresie trybu i warunków postępowania o nadanie tego tytułu były propozycją prowadzącą do osłabienia tej wartości.

² Ustawa z dnia 14 III 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym (brzmienie pierwotne – Dz.U. Nr 65, poz. 595).

³ O społecznej stronie procesu przemian tych lat i jego wpływie na zmiany hierarchii prestiżu kadry naukowej zob. M. Kuniński, *Pracownik naukowy w otoczeniu społecznym. Status społeczny i powinności*, w: *Meandry kariery naukowej*, pod red. S. Bilińskiego, Kraków 2016, s. 15–16.

1. Uwarunkowania prawne prowadzące do nadania tytułu profesora przed 1990 r.⁴

Zgodnie z obowiązującym przed 1990 r. porządkiem prawnym zagadnienie tytułu profesora regulowała Ustawa z dnia 31 marca 1965 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych⁵. Jej wagę podkreślało odstąpienie po raz pierwszy, poczynawszy od roku 1920, od normowania spraw stopni i tytułów naukowych prawem szkolnictwa wyższego. To nowe na ówczesne czasy podejście do spraw szkolnictwa wyższego i nauki bez wątpienia było rewolucyjne. Z jednej strony uzasadniane dalej idącymi przeobrażeniami państwa socjalistycznego i jego potrzebami ukierunkowanymi na rozszerzenie potencjału odpowiednio wykwalifikowanej kadry naukowo-dydaktycznej w szkołach wyższych oraz kadry naukowej instytutów naukowych funkcjonujących poza tymi szkołami, z drugiej strony potrzebą uporządkowania odrębnym aktem ustawowym spraw awansów naukowych, w tym kadry profesorskiej. Nowatorski charakter tejże ustawy, mimo zachowania nią do roku 1990 wzorem rozwiązań wcześniejszych⁶ dwóch tytułów profesora (nadzwyczajnego i zwyczajnego), wybrzmiewał pozytywnie również odstąpieniem od nadawania innych, przewidzianych rozwiązaniami ustaw wcześniejszych, tytułów profesorskich, co wówczas było znaczące. Ale też upraszczał dotychczasowe rozwiązania, przez odstąpienie od niektórych z nich bądź przez wprowadzenie rozwiązań nowych, co jednak wyłącznie w stopniu nikłym minimalizowało ocenę o ich przeregulowaniu.

W okresie 25 lat obowiązywania ustawy z 1965 r. zmieniano ją ośmiokrotnie, nie wyłączając licznych (stu trzech) zmian aktów wykonawczych wydanych na jej podstawie. Koncentrując dalsze rozważania szczególnie na ustaleniu ich brzmienia w kształcie nadanym przed uchycieniem ustawą z 1990 r., można na gruncie ustawy zmieniającej z 1985 r.⁷ i obowiązujących wówczas aktów wykonawczych sprowadzić je do: (1) dziedzin nauki i dyscyplin naukowych, w zakresie których

⁴ Szerzej na ten temat zob. K. Wojtczak, *Tytuł profesora w Polsce w latach 1920–1990. Część 2. Warunki nadawania tytułu profesora w prawie o stopniach i tytułach naukowych*, „Studia Prawa Publicznego” 2018, nr 1(21), s. 31–52.

⁵ Dz.U. Nr 14, poz. 101 ze zm.

⁶ Chodzi tu o Ustawę z dnia 5 XI 1958 r. o szkołach wyższych (Dz.U. Nr 68, poz. 336 ze zm.).

⁷ Ustawa z dnia 25 VII 1985 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych (Dz.U. Nr 36, poz. 168).

mogły być nadawane tytuły profesora; (2) jednostek organizacyjnych (szkół wyższych, placówek naukowych PAN, instytutów naukowych) uprawnionych do wystąpienia z wnioskiem o nadanie tytułu profesora; (3) warunków stawianych przed kandydatami do tytułów profesorskich; (4) przebiegu postępowania o nadanie tytułów profesora; (5) roli organów współuczestniczących w procesie prowadzącym do ich nadania.

W kwestii pierwszej ustawa z 1965 r. (począwszy od tego roku, a także w brzmieniu nadanym jej tekstem jednolitym w 1985 r.⁸) stała wyraźnie na stanowisku, że tytułami naukowymi są **tytuły profesora nadzwyczajnego i profesora zwyczajnego określonej dziedziny nauki lub dyscypliny naukowej albo dziedziny sztuki lub dyscypliny artystycznej**. Jednocześnie do bliższego ich określenia zobowiązała ministra nauki i szkolnictwa wyższego działającego w porozumieniu z sekretarzem naukowym Polskiej Akademii Nauk (PAN) oraz (od 1985 r.) z Centralną Komisją Kwalifikacyjną do Spraw Kadr Naukowych (CKK). I tę ustawową delegację minister wypełnił w drodze kolejno wydanych zarządzeń, siedmiokrotnie zmienianych, z czego pięć razy wprost w odniesieniu do tytułów profesora. Ostatecznie, na ich mocy, oba tytuły profesora mogły być nadawane w kolejno zmieniających się dziedzinach nauki (w 1965 r. – w dziedzinie 20 nauk; w 1970 r. – 22; w 1972 r. – 23; w 1974 r. – 24), od roku 1986⁹ przy niewielkiej ich zmianie obniżonej do 20 dziedzin¹⁰. I tego stanu prawnego nie zmieniono do czasu jego uchylecia, na mocy art. 45 ustawy z 1990 r., tj. do dnia 31 marca 1991 r.

W kwestii drugiej rozwiązania ustawy nie były dość jasne. Do roku 1985 zakładały **właściwość** w tym zakresie wyłączne tych **jednostek organizacyjnych**, które stworzyły środowisko naukowe o odpowiednio

⁸ Obwieszczenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 11 IX 1985 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 31 marca 1965 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych (Dz.U. Nr 42, poz. 202, zwł. art. 29).

⁹ Zarządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 VI 1986 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych, w zakresie których mogą być nadawane stopnie naukowe, oraz bliższego określenia stopni naukowych i tytułów naukowych (M.P. Nr 18, poz. 125).

¹⁰ Zarządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 VI 1986 r. dla bliższego określenia tytułów naukowych profesora nadzwyczajnego i profesora zwyczajnego przewidziano dziedziny nauk: chemicznych, ekonomicznych, farmaceutycznych, fizycznych, humanistycznych, leśnych, matematycznych, medycznych, kultury fizycznej, prawnych, przyrodniczych, rolniczych, technicznych, weterynaryjnych, wojskowych, teologicznych, plastycznych, sztuki filmowej, sztuki muzycznej, sztuki teatralnej.

wysokim poziomie¹¹. Od roku 1985 warunek ten zastąpiono wymaganiami nowymi, tzw. minimum kadrowym, koniecznym dla nabycia prawa do nadawania stopni naukowych¹². Wprawdzie wymagania w tym zakresie zróżnicowano stosownie do wyróżnionych stopni naukowych (doktora, doktora habilitowanego), poddając zarazem poziom

¹¹ Przed rokiem 1985, począwszy od 1966 r. (zob. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 8 II 1966 r. w sprawie określenia warunków wymaganych do uzyskania prawa nadawania stopni naukowych (Dz.U. Nr 8, poz. 54), przy ocenie poziomu środowiska naukowego instytucji ubiegającej się o prawo nadawania wyższego stopnia naukowego należało wziąć pod uwagę: (1) jej osiągnięcia w pracy naukowej w zakresie określonej dziedziny nauki lub dyscypliny naukowej, ze szczególnym uwzględnieniem wartości oryginalnych prac publikowanych lub wykonanych i zastosowanych opracowań (technologicznych, konstrukcyjnych, projektowych) istotnych dla postępu w nauce i technice; (2) dorobek naukowy zatrudnionych w instytucji pracowników naukowo-dydaktycznych w zakresie dyscypliny naukowej lub pracowników naukowo-badawczych specjalizujących się w dziedzinie nauki lub w zakresie dyscypliny naukowej odpowiadającej uprawnieniu; (3) autorytet naukowy organu, mającego nadawać stopień naukowy docenta/doktora habilitowanego, uzasadniony jego składem osobowym – od którego odstąpiono w 1973 r. (zob. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 8 V 1973 r. w sprawie określenia warunków wymaganych do uzyskania prawa nadawania stopni naukowych (Dz.U. Nr 25, poz. 144); (4) zatrudnienie w pełnym wymiarze zajęć **co najmniej dziesięciu pracowników** (co w odniesieniu do roku 1959 było progiem zatrudnienia obniżonym z dwunastu do dziesięciu pracowników – zob. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 VI 1959 r. w sprawie warunków uprawniających szkoły wyższe, placówki naukowe Polskiej Akademii Nauk i instytuty istniejące poza szkołami wyższymi do nadawania stopni naukowych – Dz.U. Nr 35, poz. 218) z tytułami naukowymi lub ze stopniami naukowymi docenta lub doktora habilitowanego, w tym **co najmniej sześciu** z tytułami profesora zwyczajnego lub profesora nadzwyczajnego, z równoczesnym **odstąpieniem od** przyjętego przed 1966 r. warunku, że **co najmniej jeden** z profesorów miał reprezentować dyscyplinę naukową lub gałąź nauki odpowiadającą tematowi rozprawy habilitacyjnej; (5) posiadanie odpowiednich środków niezbędnych do dalszego rozwijania prowadzonych badań naukowych (aparatura, zaplecze warsztatowe, księgozbiór).

Przyznanie jednostkom spełniającym warunek poziomu środowiska naukowego prawa do nadawania stopnia naukowego docenta/doktora habilitowanego (w każdym przypadku na ich wniosek) następowało w latach 1965–1985 w trybie i przez organy przewidziane do ustalania wykazów jednostek uprawnionych do nadawania tego stopnia naukowego.

¹² W myśl zmienionej w 1985 r. ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych uprawnienie do nadawania wyższego stopnia naukowego mogła uzyskać jednostka organizacyjna spełniająca tzw. minimum kadrowe – tj. zatrudniająca co najmniej dwunastu pracowników z tytułem naukowym lub zajmujących stanowisko docenta ze stopniem naukowym doktora habilitowanego, reprezentujących dziedzinę nauki, w zakresie której jednostka miała uzyskać uprawnienie, z tym że pracowników z tytułem naukowym nie mogło być mniej niż sześciu – z zastrzeżeniem objęcia uprawnieniem dyscyplin nauki w danej jednostce reprezentowanych przez co najmniej pięciu pracowników z tytułem naukowym lub stopniem doktora habilitowanego (art. 2a ust. 1, 2 i 3).

działalności naukowej jednostki opinii Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego (1965–1973)¹³, Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej do Spraw Kadr Naukowych (1973–1982)¹⁴, rozstrzygnięciu przez Radę Główną Nauki i Szkolnictwa Wyższego w porozumieniu z CKK (1982–1985)¹⁵ oraz ocenie pozytywnej teŝe Komisji (1985–1990)¹⁶ – w istocie ustawodawca nie formułował wyraŝnie, której z jednostek organizacyjnych wyposażonych (na jej wniosek) w uprawnienie do nadawania stopni naukowych słuŝyło równieŝ prawo wszczęcia procedury w sprawie nadania tytułu profesora. Prawo to pozostawiał w gestii ogólnie przywołanych rad wydziałów szkół wyższych oraz rad naukowych placówek naukowych PAN i instytutów naukowo-badawczych (od 1985 r. instytutów badawczo-rozwojowych¹⁷), objętych wykazem jednostek organizacyjnych uprawnionych do nadawania stopni naukowych¹⁸. Ich katalog nie był wąski. Można było więc przyjąć, że właściwymi spośród

¹³ Zob. art. 2 ust. 2 Ustawy z dnia 31 III 1965 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych.

¹⁴ Zob. art. 1 pkt 1 Ustawy z dnia 12 IV 1973 r. o zmianie przepisów dotyczących stopni naukowych i tytułów naukowych oraz organizacji instytutów naukowo-badawczych (Dz.U. Nr 12, poz. 89).

¹⁵ Zob. art. 21 ust. 1 pkt 4 Ustawy z dnia 4 V 1982 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 14, poz. 113 ze zm.).

¹⁶ Zob. art. 1 pkt 2 (dodany art. 2a ust. 1 pkt 2, ust. 2 pkt 2) Ustawy z dnia 25 VII 1985 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych.

¹⁷ Ustawa z dnia 25 VII 1985 r. o jednostkach badawczo-rozwojowych (Dz.U. Nr 36, poz. 170). Zob. teŝ art. 1 pkt 5 Ustawy z dnia 29 V 1989 r. zmieniającej ustawę o stopniach naukowych i tytułach naukowych (Dz.U. Nr 34, poz. 183).

¹⁸ Zob. § 5 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 XI 1985 r. w sprawie zasad i trybu zgłaszania wniosków o przyznanie uprawnienia do nadawania stopni naukowych (Dz.U. Nr 56, poz. 287) oraz Zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 VI 1988 r. w sprawie wykazu jednostek organizacyjnych do nadawania stopni naukowych (M.P. Nr 24, poz. 215 ze zm.), uchylone z dniem 31 III 1991 r. W efekcie licznych zmian wprowadzanych przed tą datą, do czasu wejścia w życie nowych przepisów wykonawczych na mocy Ustawy z dnia 12 IX 1990 r. o tytule naukowym i stopniach naukowych ustalających wykazy jednostek uprawnionych do nadawania stopnia doktora habilitowanego – prawem w tym zakresie ostatecznie dysponowało: 56 szkół wyższych oraz sześćdziesiąt sześć jednostek naukowych, z czego trzydzieści cztery placówki naukowe PAN i trzydzieści dwa instytuty naukowo-badawcze. Mierząc zaś liczbą uprawnień do nadawania stopnia doktora habilitowanego (takŝe podlegających wielu zmianom), proporcje te były odmienne. Zgodnie z wykazem z roku 1988 **szkoły wyższe dysponowały ogółem trzystu pięćdziesięcioma jeden uprawnieniami; placówki naukowe PAN – czterdziestoma trzema, instytuty badawczo-rozwojowe – trzydziestoma siedmioma**. Ta dysproporcja między liczbą jednostek organizacyjnych a ówczesnie przyjętą liczbą dziedzin nauki i dyscyplin naukowych, w których stopień naukowy doktora habilitowanego mógł być nadawany, wynika z liczby uprawnionych

ówczesnych jednostek organizacyjnych tworzących środowisko naukowe o odpowiednio wysokim poziomie były tylko te: (1) których prawo do nadawania stopni naukowych w określonych dziedzinach nauki korespondowało z dziedzinami nauki, w jakich mogły być nadawane tytuły profesora, przy założeniu, że (2) jednostki te objęto wykazem stosownego organu. Uprawnienie to mogło być cofnięte w całości lub ograniczone, a od 1985 r. także zawieszono z mocy prawa¹⁹.

W kwestii trzeciej przewidziane ustawą z 1965 r. **wymagania stawiane przed kandydatami do tytułu profesora** w kolejnych latach jej obowiązywania nie podlegały większym zmianom. Tytuł profesora nadzwyczajnego mógł być nadany osobie posiadającej stopień naukowy docenta²⁰ (od 1968 r. doktora habilitowanego²¹), która osiągnęła poważne wyniki w pracy naukowej i w kształceniu kadr naukowych (od 1968 r. pomnożyła swój dorobek naukowo-badawczy i dydaktyczno-wychowawczy). Z kolei od kandydata do tytułu naukowego profesora zwyczajnego wymagano posiadania tytułu profesora nadzwyczajnego oraz uzyskania po jego osiągnięciu wydatnie powiększonego dorobku w pracy naukowej i w kształceniu kadr naukowych (od 1968 r. wydatnie pomnożonego dorobku naukowo-badawczego i dydaktyczno-wychowawczego). Jednocześnie ustawą zmieniającą z 1968 r. zredefiniowano pojęcie dorobku dydaktyczno-wychowawczego²². Rok 1985 wprawdzie nie przyniósł zmian w zakresie wymagań stawianych przed kandydatami do obu tytułów profesora, miał jednak znaczący wpływ na nowe ukształtowanie drogi awansów naukowych. Zgodnie z ustawą nowelizującą z roku 1985 tytuły profesora (także stopnie naukowe)

wydziałów, placówek, instytutów, z których niektóre dysponowały więcej niż jednym uprawnieniem.

¹⁹ Zob. art. 5 ust. 1 Ustawy z dnia 31 III 1965 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych (tekst jedn. 1985 Nr 42, poz. 202).

²⁰ Artykuł 17 ust. 1 Ustawy z dnia 31 III 1965 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych. Zob. też art. 11 ust. 2 tego aktu oraz Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 8 II 1966 r. w sprawie warunków i trybu przeprowadzania przewodów doktorskich i habilitacyjnych (Dz.U. Nr 8, poz. 53 ze zm.).

²¹ Ustawa z dnia 20 XII 1968 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych (Dz.U. Nr 46, poz. 335). Szerzej na temat przewodów habilitacyjnych i uzyskiwanych stopni naukowych zob.: K. Wojtczak, *Habilitacje w Polsce Ludowej. Część 1. Warunki i przebieg habilitacji w prawie szkół wyższych*, „Studia Prawa Publicznego” 2017, nr 1(17), s. 25–61; eadem, *Habilitacje w Polsce Ludowej. Część 2. Warunki i przebieg habilitacji w prawie o stopniach i tytułach naukowych*, „Studia Prawa Publicznego” 2017, nr 2(18), s. 43–81.

²² Objęto nim udział w zorganizowanym kształceniu i doskonaleniu kadr naukowych oraz kierowanie zespołami badawczymi.

mogły być nadane wyłącznie osobie w pełni akceptującej konstytucyjne zasady ustrojowe Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i kierującej się nimi w swojej działalności²³. Można więc założyć, że pośrednio miały znaczący wpływ również na ocenę wartości dorobku naukowego i naukowo-dydaktycznego kandydata do tytułu profesora, przy uwzględnieniu przyjętego ustawą z 1982 r. o szkolnictwie wyższym założenia (obowiązującego do czasu jej uchylecia w 1990 r.²⁴) – kierowania się przez szkoły wyższe „zasadami wolności nauki i sztuki [...] przy poszanowaniu odrębności światopoglądowych zgodnych z dobrem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej”²⁵. Ten wpływ na przebieg procesu awansowego kandydatów do tytułu naukowego (w szczególności w szkołach wyższych), potęgowała nadto silna kontrola ze strony ministerstwa oraz decydentów odpowiednich komórek centralnego i wojewódzkiego szczebla PZPR²⁶, zdecydowanie wzmocniona ustawowymi założeniami z lat 1968–1982 *a priori* zakładającymi, że „[w] sprawach działalności politycznej i ideowo-wychowawczej organy szkoły współdziałają z organizacjami uczelnianymi Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej”²⁷. Wprawdzie wraz z wdrożeniem w roku 1982 nowej ustawy o szkolnictwie wyższym od założenia tak kategorycznie przyjętego odstąpiono, ustawą tą (podobnie jak rozwiązaniami ustawy z 1958 r. oraz ustawy z 1965 r. w brzmieniu przyjętym począwszy od roku 1968) nie odstąpiono od zapewnienia udziału przedstawiciela PZPR w składach: rady szkolnej, kolegium rektorskiego²⁸ (sekretarza komitetu uczelnianego

²³ Artykuł 1 pkt 14 Ustawy z dnia 25 VII 1985 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych.

²⁴ Na mocy art. 209 Ustawy z dnia 12 IX 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 65, poz. 385).

²⁵ Zob. art. 2 ust. 2 i 3 Ustawy z dnia 4 V 1982 r. o szkolnictwie wyższym.

²⁶ Szerzej na ten temat zob. J.M. Brzeziński, *O poprawianiu (ale też i o psuciu) systemu przeprowadzania awansów naukowych w Polsce w latach 1990–2017*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” 2017, nr 2(50), s. 149.

²⁷ Zob. art. 1 pkt 31 Ustawy z dnia 20 XII 1968 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 46, poz. 334); art. 1 pkt 31 Ustawy z dnia 3 XI 1958 r. o szkolnictwie wyższym, w brzmieniu nadanym Obwieszczeniem Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 I 1969 r. (Dz.U. Nr 4, poz. 31); art. 29 Ustawy z dnia 3 XI 1958 r. o szkolnictwie wyższym, w brzmieniu nadanym Obwieszczeniem Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki z dnia 10 VII 1973 r. (Dz.U. Nr 32, poz. 191).

²⁸ Zob. art. 13 ust. 1 i 2 oraz art. 22 ust. 1 ustawy z dnia 5 XI 1958 r., w brzmieniu nadanym Obwieszczeniem Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 I 1969 r.; art. 11 ust. 1 i 2 Ustawy z dnia 3 XI 1958 r. o szkolnictwie wyższym, w brzmieniu nadanym Obwieszczeniem Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki z dnia 10 VII 1973 r.

PZPR), także kolegium dziekańskiego/rady wydziału²⁹ (do 1982 r.) oraz od współtworzenia składu senatu (od 1982 r.)³⁰ i rady wydziału (od 1985 r.)³¹ przez trzech przedstawicieli delegowanych przez organy partii i stronnictw politycznych.

Szczególność ówczesnych unormowań i uwzględnienie nimi oczekiwań klasy politycznej tamtego okresu znajdowały odzwierciedlenie także w rozwiązaniu pozwalającym na nadanie tytułu profesora nadzwyczajnego lub tytułu profesora zwyczajnego osobie niespełniającej wymagań stawianych przed innymi kandydatami do każdego z tych tytułów. Ustawa z 1965 r. przewidywała bowiem prawo nadawania obu tytułów naukowych, w wyjątkowych przypadkach (od 1973 r. już bez tego zastrzeżenia³²), osobie nieposiadającej stopnia naukowego i tytułu naukowego oraz stażu pracy na stanowisku pracownika naukowo-dydaktycznego lub naukowo-badawczego, lecz posiadającej osiągnięcia w pracy naukowo-badawczej lub w twórczej pracy zawodowej oraz kwalifikacje w zakresie wymaganym od profesora do prowadzenia pracy naukowo-badawczej i kształcenia kadr naukowych (od 1973 r. pracy dydaktyczno-wychowawczej). Tej skali nierówności w prawie kandydata do tytułu profesora odpowiadało także inne, przewidziane ustawą z 1965 r., wyłączenie wprowadzające możliwość odstąpienia od wykazania się wynikami w kształceniu kadr naukowych przez osobę posiadającą stopień doktora habilitowanego lub tytuł naukowy oraz osiągnięciami w pracy naukowej, zatrudnionej w instytucji nieprowadzącej kształcenia kadr naukowych. Rozwiązania te bez zmiany obowiązywały do czasu ich uchylecia mocą ustawy z roku 1990.

²⁹ Zob. art. 1 pkt 24 ustawy z dnia 20 XII 1968 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym; art. 22 ust. 1 ustawy z dnia 3 XI 1958 r. o szkolnictwie wyższym, w brzmieniu nadanym Obwieszczeniem Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 I 1969 r.; art. 25 ust. 1 ustawy z dnia 3 XI 1958 r. o szkolnictwie wyższym, w brzmieniu nadanym Obwieszczeniem Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki z dnia 10 VII 1973 r.

³⁰ Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 5 Ustawy z dnia 4 V 1982 r. o szkolnictwie wyższym w skład senatu wchodził: „po jednym przedstawicielu delegowanym przez organy partii i stronnictw politycznych działających w szkole”. Rozwiązanie to zachowano do 1990 r.

³¹ Ustawą z dnia 4 V 1982 r. odstąpiono od upolitycznienia rad wydziałów. Do rozwiązania z 1973 r. (mocą art. 25 ust. 1 przewidującego w ich składzie udział przedstawiciela organizacji PZPR) w roku 1985 powrócono (art. 1 pkt 24). Odtąd, w myśl dodanego art. 44 pkt 6, skład rady wydziału współtworzyły (tak jak w senacie) „osoby wydelegowane po jednym przedstawicielu przez organy partii, stronnictw politycznych [...] działających na wydziale”. Podobnie jak w odniesieniu do senatu rozwiązanie to zachowano do 1990 r.

³² Zob. art. 1 pkt 9 Ustawy z dnia 12 IV 1973 r. o zmianie przepisów dotyczących stopni naukowych i tytułów naukowych oraz organizacji instytutów naukowo-badawczych.

W kwestii czwartej, przy konstatacji dość stabilnych rozwiązań prawnych przewidujących wieloetapowe **postępowanie prowadzące do nadania tytułów profesora**, zmiany nie były znaczące. Począwszy od 1965 r., inicjowała je uchwała rady (wydziału, naukowa) podjęta z własnej inicjatywy lub na podstawie wniosku złożonego: (1) w szkołach wyższych i w samodzielnych placówkach typu naukowo-dydaktycznego – przez dziekana wydziału lub kierownika innej jednostki organizacyjnej szkoły wyższej³³ (od 1986 r. z wyłączeniem jednostek działających w ramach wydziałów³⁴) albo samodzielnej placówki naukowo-dydaktycznej; (2) w placówkach naukowych PAN – kierownika placówki, a w instytutach naukowo-badawczych – dyrektora instytutu (od 1985 r. w jednostkach badawczo-rozwojowych – na wniosek dyrektora jednostki). W efekcie podjęcia stosownej uchwały właściwa rada była zobowiązana do: (1) wyboru składu komisji oraz (2) wyznaczenia recenzentów.

W zakresie pierwszego z obowiązków, początkowo wyznaczonego mocą zarządzenia z 1965 r., właściwa rada wybierała z grona swych członków³⁵ trzyosobową komisję (bez wskazania prawem stawianych jej wymagań w zakresie kwalifikacji). Wprawdzie w latach następnych powołanie trzyosobowej komisji zachowano, dopiero jednak od roku 1986 bliżej określono (w drodze kolejnego zarządzenia³⁶) jej skład. Odtąd komisję mogły tworzyć osoby wybrane spośród członków danej rady mające tytuł profesora, ale także osoby zajmujące stanowisko docenta i mające stopień naukowy doktora habilitowanego (co nie pozostawiało bez znaczenia dla wyróżnionej ówczasie hierarchii stanowisk³⁷).

³³ Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego i Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk z dnia 13 XII 1965 r. w sprawie trybu składania przez rady wydziału i rady naukowej wniosków o przedstawienie kandydatów do tytułu naukowego (M.P. Nr 1, poz. 11).

³⁴ Zarządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk z dnia 11 VIII 1986 r. w sprawie trybu składania przez rady wydziału i rady naukowej wniosków o przedstawienie kandydatów do tytułu naukowego (M.P. Nr 28, poz. 202).

³⁵ Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego i Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk z dnia 13 XII 1965 r. w sprawie trybu składania przez rady wydziału i rady naukowej wniosków o przedstawienie kandydatów do tytułu naukowego.

³⁶ Paragraf 3 Zarządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk z dnia 11 VIII 1986 r. w sprawie trybu składania przez rady wydziału i rady naukowej wniosków o przedstawienie kandydatów do tytułu naukowego.

³⁷ Zgodnie z art. 46 ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych, w brzmieniu nadanym Ustawą z dnia 20 XII 1968 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym, na stanowisko docenta mogła być powołana osoba mająca co najmniej stopień naukowy

W tym okresie zmieniał się też zakres działania komisji. W 1965 r. jej zadaniem było ustalenie wykazu osób, do których należało zwrócić się o opinie o kandydacie, i na ich podstawie, a także na podstawie oceny recenzentów – sporządzenie ogólnego sprawozdania. W latach 1969–1990³⁸ jej rolę sprowadzono tylko do zapoznania się z ocenami recenzentów i wyłącznie na ich podstawie sporządzenia sprawozdania ogólnego.

Podobnie, częstotliwość zmian nie była większa w odniesieniu do ówczesnie przyjętych rozwiązań w zakresie **wyznaczenia recenzentów**. W istocie rozwiązania te sprowadzono do: (1) liczby powoływanych recenzentów oraz (2) wyznaczonej im roli w ocenie kandydata do tytułu profesora. Ustawa z 1965 r. nie wypowiedziała się co do liczby recenzentów. Obowiązek wyznaczenia przez właściwą radę (wydziału, naukową), w drodze uchwały, **dwóch recenzentów** wprowadzono zarządzeniem z dnia 13 grudnia 1965 r. Mocą zarządzenia zmieniającego z 1969 r. liczbę tę zwiększono do **trzech**³⁹. I tego stanu rzeczy nie zmieniono do czasu wejścia w życie rozwiązań wprowadzonych na mocy ustawy z roku 1990. To natomiast, co w tym okresie podlegało zmianom, dotyczyło wskazania, spośród których osób właściwa rada mogła recenzentów wyznaczyć. Zarządzenie pierwsze (z 1965 r.) stanowiło tylko tyle, że recenzentem mógł być profesor zwyczajny albo profesor nadzwyczajny. Kolejne zarządzenie (z 1969 r.) wprowadziło od tego postanowienia nie odstępowało, lecz w jego przypadku wymagano już dochowania warunku nowego, właściwą radę obligującego do wyznaczenia dwóch (z trzech) recenzentów spoza instytucji zatrudniającej kandydata. Z kolei zarządzeniem

doktora w zakresie danej lub pokrewnej dziedziny nauki oraz odpowiedni dorobek naukowy lub zawodowy osiągnięty po uzyskaniu tego stopnia, która wykazała się przygotowaniem do prowadzenia samodzielnej pracy naukowej, dydaktycznej i wychowawczej. Stopień naukowy doktora habilitowanego świadczył natomiast o posiadaniu dorobku naukowego wymaganego do zajęcia stanowiska docenta.

³⁸ Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego i Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk z dnia 13 XII 1965 r. w sprawie trybu składania przez rady wydziału i rady naukowej wniosków o przedstawienie kandydata do tytułu profesora; Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego i Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk z dnia 17 IV 1969 r. zmieniające zarządzenie w sprawie trybu składania przez rady wydziału i rady naukowej wniosków o przedstawienie kandydata do tytułu profesora (M.P. Nr 20, poz. 169); Zarządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk z dnia 11 VIII 1986 r. w sprawie trybu składania przez rady wydziału i rady naukowej wniosków o przedstawienie kandydata do tytułu profesora.

³⁹ O przedstawienie recenzji zwracał się do recenzentów dziekan wydziału lub przewodniczący rady naukowej.

trzecim (z 1986 r.⁴⁰) ustanowiono szerszą regułę postępowania w tym zakresie. Recenzentem mogła być osoba posiadająca tytuł naukowy profesora przy założeniu, że co najmniej dwóch z recenzentów należało powołać spoza grona pracowników i emerytowanych pracowników szkoły wyższej, placówki naukowej PAN, samodzielnej jednostki typu naukowo-dydaktycznego, jednostki badawczo-rozwojowej, w której wszczęto postępowanie w sprawie wysunięcia kandydata do tytułu naukowego, oraz spoza grona członków rady⁴¹. Recenzje miały być odpowiedzią na pytanie, czy oceniony przez recenzenta dorobek kandydata uzasadnia wystąpienie z wnioskiem o nadanie mu tytułu naukowego. Mimo jasno wyznaczonego celu oceny zakres materii nią objęty był jednak różnie określany. Recenzentom powierzono bowiem ocenę: dorobku naukowego kandydata (1965), całego dorobku naukowo-badawczego (w zakresie sztuki i dyscyplin artystycznych – dorobku w pracy artystycznej) i dydaktyczno-wychowawczego (1969), dorobku naukowo-badawczego ze szczególnym uwzględnieniem dorobku powstałego po ostatnim awansie naukowym (1986).

Złożenie przez komisję opinii i ocen otwierało drogę do dalszych prac właściwej rady, dziekana, rektora i senatu (w szkołach wyższych), sekretarza naukowego PAN, kierownika placówki naukowej PAN, dyrektora instytutu (jednostki). I w tym zakresie nie było także stabilnych rozwiązań. Rady (wydziału, naukowe) na podstawie sprawozdania komisji wraz z jej stanowiskiem i uzasadnieniem na swym posiedzeniu podejmowały uchwałę (w głosowaniu tajnym) o wystąpieniu (bądź o odmowie wystąpienia) z wnioskiem o przedstawienie kandydata do tytułu profesora. W razie podjęcia przez radę uchwały pozytywnej dla kandydata dziekan (kierownik innej jednostki) uchwałę tę (wraz z załącznikami⁴²) przekazywał rektorowi, a ten senatowi uczelni do zatwierdzenia⁴³. Od 1969 r. w szkołach wyższych odstąpiono od obowiązku

⁴⁰ Zarządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk z dnia 11 VIII 1986 r. w sprawie trybu składania przez rady wydziału i rady naukowej wniosków o przedstawienie kandydatów do tytułu naukowego.

⁴¹ Ponadto po raz pierwszy wyraźnie ustanowiono zakaz łączenia funkcji recenzenta z członkostwem w komisji.

⁴² Do uchwały rady należało dołączyć: wszystkie materiały, sprawozdania i opinie oraz protokół posiedzenia rady wydziału lub rady naukowej innej jednostki organizacyjnej szkoły wyższej obejmujący wyniki głosowania.

⁴³ Uchwała senatu w tym przedmiocie zapadała większością 2/3 głosów obecnych na posiedzeniu osób wchodzących w skład senatu, przy udziale co najmniej połowy

zatwierdzania przez senat uchwały rady wydziału. Odtąd rektor mógł przedstawić senatowi uchwałę rady wydziału (lub rady naukowej jednostki organizacyjnej szkoły wyższej) w sprawie wysunięcia kandydata do tytułu naukowego w celu jej zaopiniowania, i to tylko wtedy, gdy wysunięcie kandydata do tytułu naukowego miało nastąpić w związku z zamierzonym powołaniem go na stanowisko profesora w danej szkole wyższej. Zarządzenie z 1986 r. przyniosło w tym zakresie pewne zmiany, dotyczące w szczególności: (1) ustalenia członków rady (wydziału, naukowej) uprawnionej do głosowania w postępowaniu o nadanie tytułów profesora (również w wyższych szkołach artystycznych), w tym tytułów naukowych w dziedzinie nauk wojskowych lub specjalistycznych dyscyplin naukowych o bezpieczeństwie państwa i porządku publicznym oraz ochronie przeciwpożarowej⁴⁴; (2) sentencji podejmowanych uchwał rady (wydziału, naukowej) w sprawie wystąpienia z wnioskiem o przedstawienie kandydata do tytułu naukowego profesora⁴⁵; (3) określenia obowiązku rektora w zakresie prowadzonego postępowania⁴⁶.

Innej z kolei oceny wymaga **kwestia piąta – dotycząca procedury w sprawie wniosku o nadanie tytułu profesora** (nadzwyczajnego, zwyczajnego) po zakończeniu postępowania w szkołach wyższych, placówkach naukowych PAN oraz instytutach naukowo-badawczych (badawczo-rozwojowych) i nadania tych tytułów. Podjęcie przez radę wydziału lub radę naukową stosownej w tym zakresie uchwały, przy odpowiednim stosowaniu w szkołach wyższych przepisów odnoszonych do obowiązków rektora i senatu, **wymagało** przekazania podjętych przez

ogólnej liczby członków uprawnionych do głosowania (§ 7 ust. 2 w zw. z § 6 ust. 2 zarządzenia z dnia 13 XII 1965 r.).

⁴⁴ Zgodnie z zarządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk z dnia 11 VIII 1986 r. uprawnieniem do głosowania objęto: członków właściwej rady (wydziału, naukowej) mających tytuł naukowy lub tytuł docenta ze stopniem naukowym doktora habilitowanego, a w wyższych szkołach artystycznych również docentów niemających stopnia naukowego (§ 6 ust. 1 zarządzenia), natomiast w odniesieniu do tytułów naukowych w dziedzinie nauk wojskowych bądź specjalistycznych dyscyplin naukowych uprawnieniami w tym zakresie objęto także członków rady wydziału będących oficerami w stopniu generała/admirała (§ 6 ust. 2).

⁴⁵ Tu z kolei prawodawca odstąpił od podejmowania przez właściwą radę uchwały w sprawie niewystąpienia z wnioskiem o nadanie kandydatowi tytułu naukowego, co nie pozostawało bez znaczenia, zważywszy, że ustawa nie przewidywała środków ochrony prawnej od negatywnej uchwały rady w tym przedmiocie.

⁴⁶ Po otrzymaniu uchwały właściwej rady, rektora na powrót zobowiązano do przedstawienia senatowi opinii o kandydacie – wyłącznie zatrudnionym w szkole wyższej.

rady tych jednostek uchwał w sprawie wysunięcia kandydata do tytułu naukowego profesora⁴⁷, i to wyłącznie zatrudnionego w danej jednostce – odpowiednio: (1) ministrowi sprawującemu nadzór nad szkołą wyższą lub samodzielną jej placówką typu naukowo-dydaktycznego, (2) sekretarzowi naukowemu PAN w placówkach naukowych Akademii, (3) ministrowi, któremu podlegał dany instytut naukowo-badawczy, a w sytuacji niemieszczącej się w powyższym podziale (4) ministrowi właściwemu do spraw szkolnictwa wyższego – działającemu w porozumieniu z sekretarzem naukowym PAN (z prawnie dopuszczonym odstępianiem od tego trybu⁴⁸). Przyjęte wnioski w powyższym zakresie właściwy minister oraz sekretarz naukowy PAN przedstawiał prezesowi Rady Ministrów – po uprzednim zasięgnięciu opinii odpowiednio: Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego⁴⁹, Centralnej Komisji do Spraw Kadr Naukowych (w latach 1973–1982 i 1985⁵⁰–1990⁵¹, w sytuacji pierwszej

⁴⁷ Wraz z pełną dokumentacją, złożoną z: uchwały senatu oraz wszystkich materiałów, sprawozdania i oceny, a także protokołów z przebiegu każdego posiedzenia rady wydziału (rady naukowej) wraz z wynikami głosowania.

⁴⁸ Zgodnie z art. 18 ust. 4 ustawy z 1965 r. w uzasadnionych przypadkach (bez ich podania), art. 18 ust. 4 ustawy zmieniającej z 1973 r. (już bez tego zastrzeżenia) oraz art. 31 ust. 4 ustawy zmieniającej z 1985 r. minister sprawujący nadzór nad szkołą wyższą (do 1973 r. po zasięgnięciu opinii Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego) lub Sekretariat Naukowy PAN albo minister, któremu podlegał instytut naukowo-badawczy (do 1973 r. po zasięgnięciu opinii Głównej Komisji Kwalifikacyjnej działającej przy PAN), mogli szefowi rządu przedstawić wniosek o nadanie tytułu profesora zwyczajnego lub profesora nadzwyczajnego z pominięciem wniosku właściwej rady wydziału, rady naukowej, co oznaczało możliwość nadania tytułu profesora także osobie niezatrudnionej w szkole wyższej lub w placówce naukowej PAN, w instytucie naukowo-badawczym.

⁴⁹ Radę tę jako organ doradczy i opiniodawczy ministra ustawa z dnia 31 III 1965 r. zachowała do 1973 r. (tekst jedn. Dz.U. 1973 Nr 32, poz. 192). Do niej, już jako Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ustawa z dnia 4 V 1982 r. o szkolnictwie wyższym powróciła, przekazując jej kompetencje ministra nauki, szkolnictwa wyższego i techniki w odniesieniu do jednostek organizacyjnych szkół wyższych (zob. art. 2 ust. 3 ustawy z 1965 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych, w brzmieniu nadanym art. 214 Ustawy z dnia 4 V 1982 r. o szkolnictwie wyższym). Od 1985 r. zawężono jej zakres działania na rzecz Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej do Spraw Kadr Naukowych. Niezależnie od niej działały: Rada Wyższa Szkolnictwa Artystycznego, Rada Wyższa Szkolnictwa Wojskowego, od 1982 r. także Rada Wyższa Szkolnictwa Medycznego oraz Rada Wyższego Szkolnictwa Kultury Fizycznej (art. 16 ust. 2 Ustawy z dnia 4 V 1982 r. o szkolnictwie wyższym).

⁵⁰ Zob. art. 3 Ustawy z dnia 25 VII 1985 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych.

⁵¹ Działanie CKK zachowano do końca kadencji, na którą została powołana (art. 3 Ustawy z dnia 11 IX 1985 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych).

i czwartej), a także Rady Wyższego Szkolnictwa Artystycznego⁵², Rady Wyższego Szkolnictwa Wojskowego⁵³ lub Rady Wyższego Szkolnictwa Resortu Spraw Wewnętrznych (od 1985 r.⁵⁴) oraz Głównej Komisji Kwalifikacyjnej działającej przy PAN⁵⁵ (od 1965 do 1990 r., w sytuacji drugiej i trzeciej).

Tytuł profesora nadzwyczajnego oraz tytuł naukowy profesora zwyczajnego na wniosek Prezesa Rady Ministrów nadawała Rada Państwa. I były to tytuły naukowe nadane dożywotnio, co nie wyłączało prawnej drogi pozbawienia tego tytułu⁵⁶.

⁵² Do tej Rady zgodnie z art. 4 Ustawy z dnia 29 III 1962 r. o wyższych szkołach artystycznych (Dz.U. Nr 20, poz. 88 ze zm.) miały zastosowanie odpowiednio przepisy ustawy o szkołach wyższych dotyczące Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego. Obowiązek zasięgnięcia opinii Rady Wyższej Szkolnictwa Artystycznego w razie przedstawienia kandydata do tytułu naukowego w zakresie dyscyplin artystycznych obu tych rad wprowadzono od 1967 r. na mocy art. 5 Ustawy z dnia 14 lutego 1967 r. o zmianie ustawy o wyższych szkołach artystycznych. Wraz z uchynieniem ustawy z dnia 29 III 1962 r. mocą art. 232 pkt 2 Ustawy z dnia 4 V 1982 r. o szkolnictwie wyższym instytucję Rady Wyższej Szkolnictwa Artystycznego ustawą tą zachowano z prawem do przedstawienia opinii o kandydacie do tytułu naukowego w zakresie dyscyplin artystycznych.

⁵³ Od 1987 r. Rady Wyższej Szkolnictwa Wojskowego i Nauki (art. 5 Ustawy z dnia 31 III 1965 r. o wyższym szkolnictwie wojskowym (Dz.U. Nr 14, poz. 102 ze zm.), w brzmieniu nadanym art. 1 pkt 3 Ustawy z dnia 16 VII 1987 r. o zmianie ustawy o wyższym szkolnictwie wojskowym (Dz.U. Nr 22, poz. 128). Przysługujące tej Radzie oraz Radzie Wyższego Szkolnictwa Spraw Wewnętrznych i Nauki uprawnienia w tym zakresie wygasły z dniem wejścia w życie ustawy z 1990 r. o tytule naukowym i stopniach naukowych.

⁵⁴ Artykuł 31 ustawy o stopniach i tytułach naukowych, w brzmieniu nadanym jej tekstem jednolitym w 1985 r.

⁵⁵ Pierwotnie Komisja Kwalifikacyjna działająca przy PAN na mocy Ustawy z dnia 17 II 1960 r. o Polskiej Akademii Nauk (Dz.U. Nr 10, poz. 64 ze zm.), od 1965 r. – Główna Komisja Kwalifikacyjna, zgodnie z art. 72 ust. 1 pkt 1, w brzmieniu nadanym Ustawą z dnia 31 III 1965 r. o zmianie ustawy o Polskiej Akademii Nauk (Dz.U. Nr 17, poz. 119).

⁵⁶ Profesor mógł być przez Radę Państwa pozbawiony tego tytułu w razie skazania na karę więzienia za przestępstwo popełnione z chęci zysku lub z innych niskich pobudek bądź też wymierzenia kary dyscyplinarnej wydalenia ze służby, przewidzianej w ustawach o: szkolnictwie wyższym, Polskiej Akademii Nauk, instytutach naukowo-badawczych. Oficera zawodowego również w przypadku pozbawienia stopnia oficerskiego w przepisach o dyscyplinie wojskowej oraz o odpowiedzialności żołnierzy za przewinienia dyscyplinarne i za naruszenie honoru i godności żołnierskiej. Profesor mógł nabyty tytuł naukowy utracić także z mocy prawa – w razie skazania na karę pozbawienia praw publicznych, a w przypadku profesora ze stopniem oficerskim – w razie skazania go na karę degradacji (art. 32 ustawy z dnia 31 III 1965 r. w brzmieniu nadanym tekstem jednolitym w 1985 r.).

2. Tytuł profesora na gruncie ustawy z 1990 r.

Ustawa z 1990 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym uchyliła ustawę z 1965 r. z dniem 27 września 1990 r., w okresie szczególnie ważnym dla procesu przemian państwa (zmiany Konstytucji i na jej mocy przywrócenia urzędu Prezydenta Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, wprowadzenia dwuizbowego parlamentu⁵⁷, nadania państwu nowej nazwy – Rzeczpospolita Polska⁵⁸, oraz istotnej zmiany wizerunku godła państwowego⁵⁹, reformowania systemu administracji publicznej na szczeblu centralnym i lokalnym) – tworzenia od nowa zrębów ustrojowych III Rzeczypospolitej Polskiej⁶⁰, instytucjonalnie wolnej od wpływu socjalistycznych idei i ich organizacji⁶¹. W żadnym razie nie był to proces prostych przemian, ale i w ich granicach nie zamykał się zakres ówczasnie proponowanych zmian. Objęto nimi m.in. ustrój i funkcjonowanie innych instytucji państwa, w tym szkolnictwa wyższego i nauki, wykraczając poza zakres publicznoprawny. Nic więc dziwnego, że nowe, wprowadzone ustawami z roku 1990, uregulowania dotyczące szkolnictwa wyższego i nauki oraz awansów naukowych są różne od rozwiązań ustaw w brzmieniu obowiązującym przed ich uchyleniem.

⁵⁷ Zmiany wprowadzone mocą Ustawy z dnia 7 IV 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. Nr 19, poz. 101). O zastąpieniu Rady Państwa urzędem Prezydenta Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej zob. też art. 1 pkt 4 Ustawy z dnia 29 V 1989 r. zmieniającej ustawę o stopniach naukowych i tytule naukowym (Dz.U. Nr 34, poz. 183).

⁵⁸ Odtąd także urzędu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Zob. też Ustawa z dnia 27 IX 1990 r. o zmianie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 67, poz. 397).

⁵⁹ Zmiana dokonana mocą art. 1 pkt 1 i 19 Ustawy z dnia 29 XII 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. Nr 75, poz. 444).

⁶⁰ O przełomowym charakterze zmian w tym zakresie zob. m.in. w: H. Izdebski, M. Kulesza, *Administracja publiczna. Zagadnienia ogólne*, Warszawa 1998; Z. Leoński, *Ustrój samorządu terytorialnego w RP*, Poznań 1993; idem, *Zarys prawa administracyjnego*, Warszawa 2000; A. Wiktorowska, *Prawne determinanty samodzielności gminy. Zagadnienia administracyjnoprawne*, Warszawa 2002.

⁶¹ Zob. art. 1 pkt 4 Ustawy z dnia 29 XII 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. W myśl art. 2 ust. 2 Ustawy z dnia 28 VII 1990 r. o partiach politycznych (Dz.U. Nr 54, poz. 312), zgodnie z którym „Partia polityczna nie może posiadać jednostek organizacyjnych w zakładach pracy ani w Siłach Zbrojnych”, odpolityczniono szkoły wyższe oraz instytucje (placówki) naukowe (badawcze). Ustawa ta weszła w życie z dniem 17 VIII 1990 r. Wprawdzie uchylił ją nowy akt, tj. Ustawa z dnia 27 VI 1997 r. o partiach politycznych (tekst jedn. Dz.U. 2018, poz. 580 ze zm.), lecz dotychczasowej treści art. 2 ust. 2 w zakresie dotyczącym zakazu obecności partii politycznych w zakładach pracy nie zmieniono. Zmiana dotyczyła natomiast wyłączenia z dotychczasowej treści przypisu słów „w Siłach Zbrojnych” oraz umiejscowienia treści tego zakazu w nowej jednostce redakcyjnej ustawy (art. 7).

Ustawa z 1990 r. o szkolnictwie wyższym zapowiadała szerokie ramy organizowania szkół wyższych (bez względu na formę ich własności), działających na zasadzie wolności badań naukowych (wolności twórczości artystycznej)⁶², siedem lat później wzmocnionych art. 73 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.⁶³ zapewniającym poza wolnością nauczania wolność badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników⁶⁴. Jednocześnie ustawa z roku 1990 o stopniach naukowych i tytule naukowym znacznie zliberalizowała prawo szkół wyższych w zakresie nabywania uprawnień do nadawania stopni naukowych i tytułu naukowego. Nie oznacza to, że od każdego z wcześniejszych rozwiązań obie ustawy z roku 1990 odstąpiły w pełni. Nie od razu też uchylono przepisy wykonawcze wydane na ich podstawie. W odniesieniu do rozwiązań dotyczących nadawania stopni naukowych oraz tytułu profesora przewidzianych ustawą z dnia 12 września 1990 r. w mocy zachowano przepisy dotychczasowych aktów wykonawczych, o ile z ustawą tą nie były sprzeczne, nie dłużej jednak niż do dnia 31 marca 1991 r. Tym samym założono dwutorowość rozwiązań – wprowadzenie i stosowanie rozwiązań nowych z dniem wejścia w życie ustawy z 1990 r., z uwzględnieniem nią przewidzianych rozwiązań przejściowych, oraz ewolucyjną drogę zmian w zakresie unormowania przepisami aktów wykonawczych.

To, co w ustawie z 1990 r. było rozwiązaniem całkowicie nowym, to: odstąpienie od dwóch tytułów profesora (nadzwyczajnego i zwykłego) na rzecz jednego tytułu naukowego oraz nadanie nowej bądź zmienionej treści postanowieniom wyznaczającym tryb i warunki postępowania w sprawie prowadzącej do jego nadania. Odtąd nadanie tytułu profesora zarezerwowano dla Prezydenta RP (w miejsce Rady Państwa), z uwzględnieniem istotnych zmian w zakresie organów współuczestniczących w tym postępowaniu. Wraz ze zmianą w 1985 r.⁶⁵ ustawy z 1965 r. odstąpiono od udziału w nim dotychczasowej Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie awansów naukowych,

⁶² Artykuł 2 ust. 1 Ustawy z dnia 12 IX 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 65, poz. 385).

⁶³ Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.

⁶⁴ Szerzej na temat tego konstytucyjnego prawa zob. m.in.: B. Banaszak, J. Boć, M. Jabłoński, *Komentarz do art. 73*, w: *Konstytucja Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 r.*, pod red. J. Bocia, Wrocław 1998, s. 133–135; W. Brzozowski, *Konstytucyjna wolność badań naukowych i ogłaszania ich wyników*, w: *Prawo nauki. Zagadnienia podstawowe*, pod red. A. Wiktorowskiej, A. Jakubowskiego, Warszawa 2014, s. 25 i n.

⁶⁵ Artykuł 1 pkt 16 Ustawy z dnia 25 VII 1985 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych.

rezerwując kompetencje w tym zakresie wyłącznie dla przywróconej Centralnej Komisji, przy jej zmienionej od 1990 r. nazwie – do Spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych⁶⁶ (CK).

Bez zmian zachowano natomiast etapy i ich sekwencję w postępowaniu prowadzącym do nadania tytułu profesora. Nadal, co dziwić nie powinno, wyznaczały je: (1) dziedziny nauki i dziedziny sztuki, w których tytuł ten mógł być nadany; (2) jednostki organizacyjne uprawnione do przeprowadzania czynności w postępowaniu o nadanie tytułu naukowego; (3) wymagania stawiane przed kandydatami do tego tytułu; (4) warunki wszczęcia, przebiegu i tryb postępowania w sprawach o nadanie tytułu profesora; (5) nadanie tytułu naukowego.

W kwestii pierwszej – inaczej niż przed 1990 r., gdy tytuły naukowe profesora nadzwyczajnego i profesora zwyczajnego nadawano w dziedzinach nauki (sztuki) oraz w dyscyplinach naukowych (artystycznych), po tej dacie **tytuł profesora wiązano z określoną dziedziną nauki i dziedziną sztuki**. Nadanie tytułu profesora nie byłoby jednak możliwe bez postępowania o nadanie tytułu profesora. Jego przeprowadzenie ustawa powierzyła wyłącznie właściwym radom (wydziału, naukowej) uprawnionym do nadawania stopnia doktora habilitowanego w zakresie dziedzin nauki (sztuki) i dyscyplin naukowych (artystycznych)⁶⁷, objętych stosownymi wykazami. Ich sporządzenie w formie zarządzenia przed 1990 r. powierzano właściwemu ministrowi. Wejście w życie ustawy z 1990 r. przyniosło w tym zakresie zmianę. Odtąd określenie dziedzin nauki (dziedzin sztuki) oraz dyscyplin naukowych (dyscyplin artystycznych), i to w drodze uchwały, należało do kompetencji

⁶⁶ Poza zmianą jej nazwy dużo większe znaczenie miało nowe usytuowanie i stworzenie diametralnie odmiennych od dotychczasowych warunków kształtujących pozycję CK. Centralna Komisja nadal działała przy Prezesie Rady Ministrów, lecz już z większą samodzielnością – jako pełniąca funkcję centralnego organu administracji państwowej w zakresie wydawanych przez siebie decyzji. Inne przyjęto także rozwiązania dotyczące kształtowania składu CK. Przewodniczącego CK wprawdzie nadal powoływał Prezes Rady Ministrów (z wyłączeniem obsady stanowiska zastępców przewodniczącego CK oraz sekretarza – na wniosek Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, uzgodniony z Sekretarzem Naukowym PAN – art. 37 ust. 1 ustawy z 1985 r.), ale już wyłącznie spośród dwóch kandydatów przedstawionych przez CK z grupy jej członków (art. 31 ust. 2 ustawy z 1990 r.).

⁶⁷ Podobnie jak przed 1990 r., także później stopnie naukowe doktora habilitowanego **nadawano w dziedzinach nauki i w dyscyplinach naukowych**. Również wzorem rozwiązań wcześniejszych, mocą art. 23 ust. 1 w zw. z art. 2 ust. 2 zd. 2 ustawy o tytule naukowym i stopniach naukowych, przyjęto, że „[d]yscyplina naukowa (artystyczna) może być tożsama z dziedziną nauki (sztuki)”.

Centralnej Komisji do Spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych (art. 1 ust. 2), a ogłoszenie ich wykazów do przewodniczącego tejże Komisji (art. 5 ust. 1).

Rok 1990 r. nie przyniósł nowych wykazów dziedzin nauki i dyscyplin naukowych, co nie znaczy, że nie stworzono warunków w tym zakresie. Ustawa zachowała w mocy obowiązujące przepisy dotychczasowego aktu wykonawczego z nią niesprzeczne (art. 45), co wówczas oznaczało prawo nadawania tytułu profesora w dwudziestu dziedzinach nauki, przed 1990 r. zarządzeniem ówczesnego ministra z 1986 r.⁶⁸ zastrzeżonych dla obu tytułów profesora.

Na ówczesny czas z pewnością było to rozwiązanie legislacyjnie najprostsze i możliwe do wdrożenia, tym bardziej że zarządzenie to zawierało katalog dziedzin nauki wspólny dla obu tytułów profesora (nadzwyczajnego i zwyczajnego). Toteż w nowych warunkach – jednego tytułu naukowego – postępowanie o jego nadanie w prawem przewidzianej dziedzinie nauki nie budziło zastrzeżeń i wątpliwości ani ze strony właściwej rady (wydziału, naukowej), ani kandydatów wnoszących o nadanie tytułu profesora. I tak było do czasu obowiązywania tego zarządzenia, tj. do dnia 31 marca 1991 r.

Po tym terminie dla obu stron postępowania – właściwej rady i kandydatów wnoszących o nadanie tytułu naukowego – problem, w jakiej dziedzinie nauki tytuł profesora mógł być nadany, nie był już błahy. Stało się tak nie dlatego, że ogłoszenie wykazu dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (w Dzienniku Urzędowym „Monitor Polski”) po raz pierwszy pozostawiono w gestii przewodniczącego CK, i to w takim zakresie, w jakim mogły być nadawane wyższe stopnie naukowe (już nie tytuł naukowy), lecz z powodu późniejszego terminu wymaganego dla jego ogłoszenia. Pierwszy z wykazów, rozszerzający z dwudziestu do **dwudziestu jeden dziedzin nauki i dyscypliny naukowe**⁶⁹, określony uchwałą CK z dnia 16 grudnia

⁶⁸ Zob. załącznik nr 2 do Zarządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 VI 1986 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych, w zakresie których mogą być nadawane stopnie naukowe, oraz bliższego określenia stopni naukowych i tytułów naukowych.

⁶⁹ Wykazem tym objęto dziedziny nauki i sztuki oraz dyscypliny naukowe i artystyczne objęte wcześniej załącznikiem nr 2 do zarządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 VI 1986 r., przy czym z dotychczasowych dwudziestu dziedzin wyłączono nauki przyrodnicze oraz dodano dwie nowe dziedziny nauki: nauki biologiczne oraz nauki o ziemi. Dziedzinom nauki jednocześnie odpowiednio podporządkowano dyscypliny naukowe, z wyłączeniem dziewięciu z nich.

1991 r.⁷⁰, przewodniczący CK ogłosił obwieszczeniem z dnia 25 lutego 1992 r.⁷¹, z datą jego wejścia w życie z dniem 11 czerwca 1992 r., a zatem znacznie później, aniżeli przewidywała to ustawa. W tym interwale czasowym stworzono więc lukę prawną, wzbudzającą istotne pytanie o dziedzinę nauki i sztuki, w jakich tytuł naukowy mógł być po tej dacie nadawany. Pragmatycznie można założyć, że w każdej z tych dziedzin nauki, dla której dana jednostka organizacyjna uzyskała uprawnienie do habilitowania. Domniemanie to, choć logiczne, nie znajdowało jednak umocowania prawnego. Prawodawca nie przedłużył terminu ważności dotychczasowych aktów wykonawczych, w tym aktu określającego dziedzinę nauki i dyscypliny naukowe, co nie pozostawało bez znaczenia dla prowadzenia postępowania habilitacyjnego, a w konsekwencji również postępowania o nadanie tytułu naukowego⁷².

Powstaje pytanie, co legło u podstaw tego opóźnienia – złe prawo, czy raczej inne uwarunkowania, czy może jedno i drugie. Trudno na nie odpowiedzieć jednoznacznie. Z analizy ustawy z 1990 r. można jednak wywieść pewne wnioski, jeśli weźmie się pod uwagę rozwiązanie ustawy dotyczące zmiany statusu prawnego Centralnej Komisji funkcjonującej na podstawie przepisów obowiązujących zarówno przed 1990 r., jak i po wejściu w życie ustawy z tego roku. Inaczej formułując pytanie, chodzi o ustalenie, czy kadencyjność tej Komisji w podjęciu stosownych działań w tym zakresie stała na przeszkodzie dochowaniu ustawowego terminu. Kadencyjność Centralnej Komisji jako taka z pewnością nie. Upływ kadencji CKK (Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej do Spraw Kadr Naukowych) z końcem roku wdrożenia ustawy⁷³, a zarazem nadanie nią CK (Centralnej Komisji do Spraw Tytułu

⁷⁰ Uchwała niepublikowana.

⁷¹ M.P. Nr 16, poz. 123. Zob. też Obwieszczenie Przewodniczącego Rady Wyższego Szkolnictwa Artystycznego z dnia 20 VII 1991 r. w sprawie wykazu dziedzin nauki i dyscyplin artystycznych, w zakresie których mogą być przeprowadzane przewody kwalifikacyjne I i II stopnia (M.P. Nr 27, poz. 198 ze zm.), uchylone Obwieszczeniem Przewodniczącego Rady Wyższego Szkolnictwa Artystycznego z dnia 17 XII 2002 r. w sprawie wykazu dziedzin sztuki i dyscyplin artystycznych, w zakresie których mogą być przeprowadzane przewody kwalifikacyjne I i II stopnia (M.P. Nr 13, poz. 197).

⁷² Tego problemu w żadnym razie nie rozwiązywał art. 44 ustawy. Zezwalał on bowiem radom naukowym oraz radom wydziałów lub senatom uczelni w ciągu jednego roku od dnia wejścia w życie ustawy na wnioski osób zainteresowanych lub z urzędu na wystąpienie z wnioskiem o wznowienie postępowania w sprawach, w których właściwa (przed i po 31 XII 1990 r.) CK wydała opinię negatywną co do przedstawienia kandydata do tytułu profesora.

⁷³ Ustawa z 1990 r. weszła w życie z dniem 27 września 1990 r.

Naukowego i Stopni Naukowych) nowego statusu prawnego mogły tu stać na przeszkodzie. Mogły wyznaczać główną oś niepokojącej oceny, dającej się wykazać, po pierwsze, rozwiązaniami ustawy z 1990 r., po drugie, czasowym dystansowaniem się członków CK kadencji rozpoczynającej się z dniem 1 stycznia 1991 r.⁷⁴ W sytuacji pierwszej art. 43 ust. 1 ustawy z 1990 r. zawęził kompetencje CKK kończącej kadencję z dniem 31 grudnia 1990 r. wyłącznie do zatwierdzania stopni naukowych. Dla określenia dziedzin nauki i dyscyplin naukowych nie miało to jednak znaczenia. Określił je przed 1990 r. minister nauki i szkolnictwa wyższego. W sytuacji drugiej z kolei wątpliwość zawiera się w pytaniu, czy rzeczywiście CK potrzebowała blisko roku dla podjęcia uchwały i jej obwieszczenia przez przewodniczącego tejże Komisji, skoro przy zachowaniu wykazu dotychczasowych dziedzin nauki i dyscyplin naukowych rozszerzyła go wyłącznie o jedną dziedzinę nauki.

Dylemat tej natury stracił znaczenie po kolejnym roku, kiedy to zgodnie z art. 5 ust. 1 ustawy oraz niepublikowanymi uchwałami Centralnej Komisji do Spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych z dnia 25 stycznia i 22 lutego 1993 r. Przewodniczący tejże Komisji swym obwieszczeniem z dnia 23 lutego 1993 r. ogłosił zmianę wcześniej przyjętego wykazu⁷⁵. Nie zmieniono nim liczby dotychczasowych dziedzin nauki, jedynie w obrębie niektórych z nich dodano dyscypliny naukowe. Obwieszczenie Centralnej Komisji z dnia 25 lutego 1992 r. uchylono 14 sierpnia 2003 r.

W kwestii drugiej ustawa z 1990 r. **prawo wszczęcia postępowania o nadanie tytułu profesora** już wyraźnie zarezerwowała dla jednostek organizacyjnych posiadających uprawnienie do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego (art. 26 ust. 2), tzn. dla jednostek organizacyjnych, których (1) uprawnienie do habilitowania obejmowało dyscypliny naukowe reprezentowane przez co najmniej pięć osób z tytułem naukowym lub stopniem naukowym doktora habilitowanego zatrudnionych w pełnym wymiarze czasu oraz które (2) spełniały

⁷⁴ Tym bardziej że zgodnie z art. 43 ust. 3 ustawy wyboru pierwszego składu CK należało dokonać nie później niż przed dniem 1 I 1991 r. na zasadach określonych Rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 XI 1990 r. w sprawie liczby członków Centralnej Komisji do Spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych oraz zasad i trybu ich wyboru na kadencję 1991–1993 (Dz.U. Nr 82, poz. 479).

⁷⁵ Obwieszczenie Przewodniczącego Centralnej Komisji do Spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych z dnia 23 II 1993 r. w sprawie zmiany wykazu dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych, w zakresie których mogą być nadawane stopnie naukowe (M.P. Nr 10, poz. 71). Obwieszczenie to weszło w życie z dniem 13 III 1993 r.

warunek tzw. minimum kadrowego. Minimum to, w ślad za ustawą zmieniającą z 1985 r., oznaczało zatrudnienie (od 1990 r. w pełnym wymiarze czasu pracy) co najmniej dwunastu osób posiadających tytuł naukowy lub stopień naukowy doktora habilitowanego, przy założeniu, że pracowników z tytułem naukowym reprezentujących dziedzinę nauki nie mogło być mniej niż sześciu⁷⁶.

Nabycie uprawnienia do habilitowania wymagało wniosku zainteresowanej jednostki organizacyjnej⁷⁷. Problem w tym, że trybu i warunków jego złożenia ustawodawca nie określił. Stanowił jedynie, że z wnioskiem mogły wystąpić szkoły wyższe oraz inne placówki naukowe, przed którymi stawał wąskie wymagania. Wystarczyło jedynie (w zakresie wyznaczonym ustawą) ich wykazanie przez daną jednostkę. Nadanie uprawnienia do habilitowania wiązano z uprzednim pozytywnym rozstrzygnięciem wniosku przez Przewodniczącego CK⁷⁸ (po ocenie poziomu działalności naukowej lub artystycznej – prawem zdefiniowanego tzw. progiem kadrowym)⁷⁹, w odniesieniu do szkolnictwa wyższego także po zasięgnięciu opinii Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego i objęciu uprawnionej jednostki stosownym wykazem⁸⁰. Tego

⁷⁶ Zob. też art. 3 ust. 4 i 5 ustawy, zgodnie z którym w zakresie sztuki i dyscyplin artystycznych uprawnienie do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego mogła otrzymać jednostka zatrudniająca w pełnym wymiarze czasu pracy co najmniej siedem osób posiadających tytuł naukowy lub stopień naukowy doktora habilitowanego, w tym co najmniej pięć osób posiadających tytuł naukowy, przy założeniu objęcia uprawnieniem tylko tych dyscyplin naukowych, które w jednostce są reprezentowane przez co najmniej trzy osoby w niej zatrudnione w pełnym wymiarze posiadające tytuł naukowy profesora.

⁷⁷ Ustawa z 1990 r. mocą art. 4 wprawdzie wymagała złożenia stosownego w tym zakresie wniosku do CK przez zainteresowaną jednostkę organizacyjną, lecz określenie trybu zgłoszenia wniosków o przyznanie uprawnienia do nadawania stopni naukowych (w tym stopnia doktora habilitowanego) pozostawiła w gestii przewodniczącego CK (art. 5 ust. 2).

⁷⁸ Szerzej na ten temat zob. K. Wojtczak, *Habilitacja jako warunek awansu naukowego w Polsce w latach 1990–2018*, „Studia Prawa Publicznego” 2019, nr 3(27), s. 40 i n.

⁷⁹ Przed 1990 r. ustawa z 1965 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych, w brzmieniu nadanym jej tekstem jednolitym w 1985 r., od jednostek organizacyjnych ubiegających się o uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego wymagała ponadto wykazania się: (1) osiągnięciami w pracy naukowej w zakresie określonej dziedziny nauki lub dyscypliny naukowej, ze szczególnym uwzględnieniem wartości oryginalnych prac publikowanych lub wykonanych i zastosowanych opracowań istotnych dla postępu w nauce i technice; (2) dorobkiem naukowym zatrudnionych w jednostce pracowników naukowo-dydaktycznych w zakresie dyscypliny naukowej lub pracowników naukowo-badawczych specjalizujących się w dziedzinie nauki lub w zakresie dyscypliny naukowej odpowiadającej uprawnieniu.

⁸⁰ Zob. art. 5 ust. 1 ustawy z 1990 r.

stanu prawnego nie zmieniono do czasu wdrożenia kolejnej ustawy z 2003 r.

Założenie, że przeprowadzenie czynności w postępowaniu o nadanie tytułu naukowego zastrzeżono wyłącznie dla rady (wydziału, naukowej) jednostki uprawnionej do habilitowania, bez wątplenia było rozwiązaniem trafnym. Przy tym nie chodziło tu jedynie (i słusznie) o uprawnienie danej jednostki organizacyjnej do habilitowania w ogóle, lecz i o to, by wszczęte i prowadzone przez nią postępowanie o nadanie tytułu profesora korespondowało z działalnością tejże jednostki w danej dziedzinie nauki lub sztuki. Ich działanie w tych granicach wraz z wejściem w życie ustawy z 1990 r. tym samym upoważniało daną jednostkę organizacyjną do prowadzenia obu postępowań, przy uwzględnieniu zmian liczby i proponowanych dziedzin nauki i sztuki wprowadzanych w kolejnych latach. Nie był to proces szybkich zmian. W czasie trzynastoletniego obowiązywania ustawy z 1990 r. postępowania o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego oraz o nadanie tytułu naukowego mogły być prowadzone w dwudziestu jeden dziedzinach nauki i sztuki. Którym jednostkom organizacyjnym i w zakresie jakich prawem przewidzianych dziedzin uprawnienia te rzeczywiście przysługiwały, łatwo ustalić w okresie obowiązywania do dnia 31 marca 1991 r. na podstawie dotychczasowego aktu wykonawczego – w sprawie wykazu jednostek organizacyjnych uprawnionych do nadawania stopni naukowych⁸¹. Po tej dacie ustawa nie dawała podstaw do ustaleń w tym zakresie. Powody tego stanu rzeczy były przynajmniej dwa. Po pierwsze, brak podjęcia przez przewodniczącego CK działań prowadzących do ogłoszenia w Monitorze Polskim wykazu jednostek organizacyjnych uprawnionych do nadawania stopni naukowych wraz z określeniem nazw nadawanych stopni naukowych, zgodnie z założeniem ustawowym najpóźniej do wygaśnięcia przepisów aktów wykonawczych obowiązujących dotychczas w tym zakresie (art. 5 ust. 1 w zw. z art. 45 ustawy), po drugie, jego późne, bo dopiero w 1996 r.⁸²,

⁸¹ Zob. Zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 czerwca 1988 r. w sprawie wykazu jednostek organizacyjnych uprawnionych do nadawania stopni naukowych (M.P. Nr 24, poz. 215 ze zm.) – wydane na podstawie art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 31 III 1965 r. o stopniach i tytułach naukowych, w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 25 VII 1985 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych.

⁸² Obwieszczenie Przewodniczącego Centralnej Komisji do Spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych z dnia 26 I 1996 r. w sprawie wykazu jednostek organizacyjnych uprawnionych do nadawania stopni naukowych, wraz z określeniem nazw nadawanych stopni naukowych (M.P. Nr 17, poz. 219).

ogłoszenie. Do tego roku trudno było pewnie odpowiedzieć na pytanie, którym z jednostek organizacyjnych, zarówno tym sprzed, jak i po 31 marca 1991 r., wyposażonych w prawo habilitowania przysługiwało uprawnienie do wystąpienia z wnioskiem o nadanie tytułu profesora w określonej dziedzinie nauki (sztuki). Ogłoszenie pierwszego wykazu podlegało zmianom w kolejnych latach (1998, 2002). Z ich uwzględnieniem z końcem roku obowiązywania ustawy z 1990 r. prawo do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego posiadało osiemdziesiąt siedem szkół wyższych, pięćdziesiąt siedem placówek naukowych PAN oraz sześćdziesiąt jeden instytutów naukowo-badawczych, z łączną liczbą uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego – trzysta dwadzieścia cztery (szkoły wyższe), czterdzieści dziewięć (placówki naukowe PAN), trzydzieści sześć (instytuty naukowo-badawcze).

W kwestii trzeciej – wymagań stawianych przed kandydatami do tytułu naukowego – wyraźnie założono, że tytuł naukowy mógł być nadany osobie posiadającej stopień naukowy doktora habilitowanego, która od chwili jego uzyskania **wydatnie powiększyła swój dorobek naukowy** (lub posiadała wybitne zrealizowane osiągnięcia projektowe, konstrukcyjne lub technologiczne – co w odniesieniu do tytułu profesora było rozwiązaniem nowym⁸³) oraz miała **poważne osiągnięcia dydaktyczne** (bądź znaczący udział w zorganizowanym kształceniu kadr naukowych i kierowaniu zespołami badawczymi – co rozwiązaniem nowym nie było⁸⁴). Ustawa z 1990 r. zachowała zatem, przyjętą prawem lat wcześniejszych, dwutorowość oceny osiągnięć kandydata do tytułu naukowego, plasując je, najogólniej rzecz ujmując, w podziale: prace naukowe – prace dydaktyczne. Rzeczą nie bez znaczenia pozostaje więc ustalenie, w jakim stopniu i zakresie odstąpienie od dwóch tytułów profesora na rzecz jednego tytułu naukowego miało wpływ na: (1) status prawny osób, które tytuły naukowe nabyły przed 1990 r., oraz (2) na ile odstąpienie od dwóch tytułów profesora na rzecz jednego tytułu naukowego służyło, począwszy od wejścia w życie ustawy z 1990 r., innowacyjności w określeniu nowych wymagań w tym zakresie.

W odpowiedzi na pierwsze pytanie, przy różnicach w zakresie wówczas stawianych przed kandydatami do każdego z dwóch tytułów

⁸³ Artykuł 25 ust. 2 ustawy z 1990 r. o tytule naukowym i stopniach naukowych.

⁸⁴ Ocenę warunku kierowania zespołami badawczymi po raz pierwszy wprowadzono w 1968 r. ustawą z dnia 20 XII 1968 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych.

profesora wymagań oraz trybu i warunków prowadzonych postępowań w sprawie nadania każdego z nich, można było założyć, że jedynym rozsądnym rozstrzygnięciem te różnice łagodzącym będzie: (1) uznanie wcześniej nadanych tytułów profesora (nadzwyczajnego i zwyczajnego) za tytuł naukowy profesora w rozumieniu ustawy z 1990 r., z jednoczesnym prawem (nie obowiązkiem) osoby posiadającej jeden z tytułów profesora – do jego dalszego używania w dotychczasowym brzmieniu⁸⁵. Ustawa z 1990 r. tym samym postawiła znak równości między tytułem naukowym profesora zwyczajnego i tytułem profesora nadzwyczajnego – nabytymi przed wejściem w życie tej ustawy, co posiadaczowi dotychczasowego tytułu profesora nadzwyczajnego w znaczącym stopniu skróciło drogę prowadzącą do osiągnięcia najwyższego progu w awansie naukowym; (2) poddanie postępowań o nadanie tytułu profesora wyłącznie ustawie z 1990 r. (z możliwością kontynuowania wszczętego przed jej wejściem w życie postępowania o nadanie tytułu profesora nadzwyczajnego na podstawie odwzorowanych przepisów dotychczasowych⁸⁶).

Trudniejsza w ocenie jest natomiast odpowiedź na drugie pytanie. Doszukanie się innowacyjności w określeniu nowych wymagań przyjętych ustawą z 1990 r. nie jest łatwe. Zgodnie z nią w sferze podziału pierwszego od kandydata do tytułu profesora wymagano spełnienia warunku o treści niemal dosłownie przejętej za ustawą z 1965 r. w jej brzmieniu pierwotnym, wtedy zastrzeżonego dla kandydata do tytułu profesora zwyczajnego (wydatnie powiększony dorobek w pracy naukowej). W sferze drugiej natomiast rozwiązania poszły w innym kierunku: zbliżenia stawianych ustawą z 1990 r. wymagań „poważnych

⁸⁵ Zob. art. 41 ust. 3 ustawy z 1990 r.

⁸⁶ Zob. art. 42 ust. 2 i 3 ustawy z 1990 r., w myśl którego uchwały rad jednostek organizacyjnych o powołaniu komisji i o wyznaczeniu recenzentów w sprawie o nadanie tytułu profesora nadzwyczajnego oraz wnioski tychże rad o nadanie tego tytułu podjęte przed dniem wejścia w życie ustawy z 1990 r., stały się z mocy prawa odpowiednio (w obu przypadkach) uchwałami w rozumieniu tejże ustawy, nawet przy braku spełnienia przez radę jednostki organizacyjnej wymagań określonych ustawą z 1990 r. To rewolucyjne rozwiązanie, w prawie dotyczącym awansów naukowych dotąd nieistniejące, dowodziło zarazem znacznego obniżenia ustawą z 1990 r. progu wymagań stawianych przed radami jednostek organizacyjnych dla nabycia uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego. W pozostałych przypadkach (niespełniających powyższych warunków) postępowanie o nadanie tytułu profesora nadzwyczajnego podlegało umorzeniu z mocy prawa. Z mocy prawa umorzeniu podlegało także to postępowanie o nadanie tytułu profesora nadzwyczajnego, w którym CKK przekazała organom właściwym przed 1990 r. negatywną opinię w sprawie o nadanie tego tytułu.

osiągnięć dydaktycznych” do przyjętych w 1965 r. „poważnych wyników w kształceniu kadr naukowych” wymaganych od kandydata do tytułu profesora nadzwyczajnego⁸⁷.

Wyrazem nawiązania do regulacji wcześniejszych było także zachowanie innego rozwiązania. W myśl ustawy z 1990 r. CK mogła na wniosek rady właściwej jednostki organizacyjnej uprawnionej do habilitowania dopuścić do wszczęcia postępowania o nadanie tytułu naukowego osobie, która posiadała stopień naukowy doktora i miała **wybitne osiągnięcia naukowe** – co pociąga pytanie o charakter i wagę osiągnięć naukowych wymaganych od osoby posiadającej stopień naukowy doktora habilitowanego wnioskującej o nadanie jej tytułu profesora (wydatnie powiększony dorobek naukowy po uzyskaniu stopnia doktora). Semantycznie znaczenie obu warunków nie jest tożsame.

Wprowadzenie takiej możliwości pod rządami ustawy wymagającej dla osiągnięcia najwyższego progu w awansie naukowym tytułu naukowego profesora tylko pozornie pozostaje bez większego znaczenia. Wydźwięk wyjątku przyjętego pod rządami ustaw z lat 1965 i 1990 jest jednak inny. Ustawa pierwsza obejmująca osobę uprawnieniem z niej wypływającym jednocześnie dla uzyskania tytułu profesora zwalniała ją z obowiązku uzyskania wyższego stopnia naukowego oraz tytułu profesora nadzwyczajnego, ustawa druga – z obowiązku uzyskania wyższego stopnia naukowego. O ile w sytuacji pierwszej dałoby się łatwiej wyjaśnić, lecz nie usprawiedliwić, powody wprowadzenia takiego wyjątku (ze szkodą jednak dla prestiżu tytułów profesorskich), o tyle w pierwszych latach dziewięćdziesiątych, mocno wybrzmiewających potrzebą wolności i racjonalności, utrzymanie tego wyjątku zastanawia i skłania do pytania, co za utrzymaniem tego rozwiązania przemawiało. Podwyższenie prestiżu tytułu profesora zapewne nie, a z pewnością nie pod rządami ustawy z 1990 r., w której wymagania dla doktorów były znacznie wężiej zakreślone aniżeli ustawą pierwszą. Trudno także przyjąć, że chodziło tu o osoby ze stopniem doktora nadanym mocą ustawy z 1951 r.⁸⁸, jako wyższym (od kandydata nauk) stopniem naukowym. Przy odrzuceniu tego założenia tym bardziej trudno polemizować

⁸⁷ Odstąpiono tu zatem od kryterium oceny wymaganej od kandydata do tytułu profesora zwyczajnego w rozwiązaniach wcześniejszych opartych na przesłance dorobku wydatnie powiększonego (od 1968 r. wydatnie pomnożonego dorobku dydaktyczno-wychowawczego).

⁸⁸ Zob. art. 49 Ustawy z dnia 15 XII 1951 r. o szkolnictwie wyższym i pracownikach nauki (Dz.U. Nr 45, poz. 205 ze zm.).

z twierdzeniem, że nie od razu podszyte „komunistyczną podszewką” rozwiązania były możliwe do usunięcia. Nie odstąpiła od nich również ustawa z 2003 r. Co ciekawe, rozwiązanie do nich zbliżone, zaproponowane jako rewolucyjne i nowe, wprowadzono też w 2018 r. tzw. ustawą 2.0, co może dziwić, chyba że oderwie się je od kultury wcześniejszego polskiego ustawodawstwa w tym zakresie i przyporządkuje „nowym” założeniom promowanym przez twórców tej ustawy⁸⁹.

W kwestii czwartej przyjęto jednoznacznie, że z wnioskiem o wszczęcie postępowania o nadanie tytułu profesora mogła wystąpić rada jednostki organizacyjnej działająca w zakresie danej dziedziny nauki lub sztuki za zgodą osoby zainteresowanej albo osoba ubiegająca się o nadanie tego tytułu z popierającą jej wniosek opinią trzech osób posiadających tytuł naukowy danej dziedziny nauki lub sztuki (co było rozwiązaniem nowym). O ile stworzenie prawnej możliwości złożenia wniosku również przez osobę ubiegającą się o nadanie tytułu profesora należy ocenić bardzo pozytywnie, o tyle postawienie przed nią wymagań dodatkowych (dołączenia do wniosku trzech opinii osób posiadających tytuł profesora) powinno budzić wątpliwości, a w każdym razie skłaniać do negatywnej oceny tego rozwiązania. Zatrudnienie kandydata w jednostce organizacyjnej uprawnionej do wszczęcia postępowania o nadanie tytułu naukowego nie musiało przecież *a priori* oznaczać, że kandydat niespełniający tego warunku (zatrudnienia) nie wypełnia wymagań stawianych przed kandydatami do tego tytułu. To ustawowe usankcjonowanie nierówności pozycji prawnej kandydatów wzmocniały nadto wątpliwości innej natury. Po pierwsze, pozyskanie osób z tytułem profesora gotowych do sporządzenia opinii bezpłatnie (ustawa nie przewidywała bowiem żadnych gratyfikacji finansowych z tego tytułu) mogło osobie niezatrudnionej w jednostce organizacyjnej uprawnionej (ale i tej nieuprawnionej) do wszczęcia postępowania o nadanie tytułu profesora przysparzać trudności, z kolei ich sporządzenie za opłatą mogło podważać rzetelność przedkładanych opinii, po drugie, pozbawienie z tego tytułu (braku wymaganych opinii) kandydata prawa złożenia wniosku i w konsekwencji, po trzecie, odrzucenie tego wniosku ze względu na braki formalne (przedłożenia opinii) uniemożliwiało przystąpienie do dalszych stadiów postępowania, bez zagwarantowania środków ochrony prawnej. Od tego rozwiązania odstąpiono (i słusznie) w 2011 r.

⁸⁹ Artykuł 227 ust. 2 i 3 Ustawy z dnia 20 VII 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. poz. 1669).

Wszczęcie przez radę (wydziału, naukową) danej jednostki organizacyjnej (1) postępowania o nadanie tytułu profesora inicjowało dalsze etapy postępowania, od niej wymagające: (2) wyznaczenia recenzentów oraz (3) poparcia wniosku o nadanie tytułu profesora – w drodze stosownych uchwał, podjętych w głosowaniu tajnym bezwzględną większością oddanych głosów przy obecności co najmniej połowy ogólnej liczby osób uprawnionych do głosowania (z tytułem naukowym lub stopniem naukowym doktora habilitowanego), nie wyłączając recenzentów oraz osób zaproszonych niebędących członkami danej rady w sytuacjach przewidzianych art. 8 ustawy⁹⁰.

Wraz z **wszczęciem postępowania** właściwa rada danej jednostki organizacyjnej mogła powołać zespół (już nie komisję) w celu przygotowania wniosków dotyczących postępowania o nadanie tytułu naukowego w sprawach rozstrzyganych przez radę w drodze uchwały⁹¹. Rada mogła zespołu tego nie powołać. Jeśli to uczyniła, zespół miał się składać z członków rady danej jednostki organizacyjnej z tytułem naukowym (w jakim składzie liczbowym, tego prawodawca nie wskazał). Nie wskazał także, w jakim trybie powinno nastąpić jego powołanie. Domniemanie w tym zakresie pozostawił wyłącznie radzie danej jednostki organizacyjnej uprawnionej do habilitowania.

Ustawodawca od właściwej rady (wydziału, naukowej) wymagał **powołania trzech recenzentów** (co nie zmieniało rdzenia rozwiązań przyjętych od 1986 r.), w tym nie więcej niż jednego będącego pracownikiem szkoły wyższej (innej placówki naukowej) zatrudniającej osobę ubiegającą się o nadanie tytułu profesora oraz nie więcej niż jednego będącego członkiem rady jednostki organizacyjnej przeprowadzającej postępowanie (co było rozwiązaniem zmodyfikowanym, zdecydowanie wyłączającym emerytowanych pracowników szkoły wyższej, innej placówki naukowej).

Recenzentem mogła być wyłącznie osoba posiadająca tytuł naukowy w zakresie danej dziedziny nauki lub sztuki (art. 26 ust. 4). Recenzja w tym postępowaniu miała zawierać szczegółowo uzasadnioną ocenę

⁹⁰ Chodzi tu wyłącznie o przypadki braku w kraju jednostki organizacyjnej dla przeprowadzenia przewodu habilitacyjnego i ustawowej legitymacji Centralnej Komisji działającej na wniosek jednostki organizacyjnej lub z urzędu do zarządzenia uzupełnienia składu rady wskazanej przez siebie jednostki o osoby niebędące członkami tej rady.

⁹¹ Por. § 19 Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 8 X 1991 r. w sprawie szczegółowego trybu przeprowadzania czynności w przewodach doktorskim i habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu naukowego (Dz.U. Nr 92, poz. 410).

dorobku naukowego oraz jednoznaczne stanowisko recenzenta dotyczące nadania lub odmowy nadania tytułu naukowego (§ 18)⁹² i miała być przedstawiona w terminie trzech miesięcy, z prawem przedłużenia tego terminu w uzasadnionych przypadkach.

Właściwa rada mogła podjąć uchwałę popierającą **wniosek o nadanie tytułu profesora** lub odmówić jego poparcia⁹³. Wyłącznie w przypadku pozytywnego rozstrzygnięcia rada danej jednostki organizacyjnej mogła nadać postępowaniu dalszy bieg – Centralnej Komisji przesłać (wraz z aktami postępowania) uchwałę popierającą wniosek w ciągu miesiąca od dnia jej podjęcia.

W kwestii piątej – wieńczącej postępowanie o **nadanie tytułu profesora** – nowym rozwiązaniem było znaczące jego uproszczenie. Po otrzymaniu od właściwej rady danej jednostki organizacyjnej uchwały popierającej wniosek o nadanie tytułu profesora jego rozpatrzenie leżało w wyłącznej gestii Centralnej Komisji (z wyłączeniem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego⁹⁴). Komisja ta w wyniku przeprowadzonego w tym przedmiocie postępowania mogła podjąć uchwałę o przedstawieniu lub o odmowie przedstawienia kandydata do tytułu naukowego (przy zachowaniu przepisów przejściowych⁹⁵). Tylko w przypadku jej pozytywnego rozstrzygnięcia była zobowiązana w terminie miesiąca do

⁹² Por. § 18 Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 8 X 1991 r. w sprawie szczegółowego trybu przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich i habilitacyjnych oraz w postępowaniu o nadanie tytułu naukowego.

⁹³ W tej sytuacji zarówno rady właściwych jednostek organizacyjnych lub senatu uczelni mogły w ciągu roku od dnia wejścia w życie ustawy z 1990 r. na wniosek osób zainteresowanych lub z urzędu – wystąpić do CKK, a po dniu 31 XII 1990 r. do CK o wznowienie postępowania w sprawach, w których CKK wydała negatywną opinię co do przedstawienia kandydata do tytułu naukowego (art. 44 ustawy z 1990 r.).

⁹⁴ W Katolickim Uniwersytecie Lubelskim nadanie tytułu naukowego leżało w gestii senatu, po uprzednim przeprowadzeniu postępowania o nadanie tytułu naukowego oraz postępowania w przedmiocie przedstawienia kandydata do tytułu naukowego, z zachowaniem przepisów ustawy z 1990 r. O nadaniu tytułu naukowego rektor tej uczelni powiadał Prezydenta RP (art. 38 ustawy).

⁹⁵ Przepisy te przewidywały dwa rozwiązania: (1) umorzenie postępowania o nadanie tytułu naukowego profesora nadzwyczajnego, co do którego dotychczasowa CKK przekazała organom uprawnionym przed 1990 r. negatywną opinię w sprawie nadania tytułu; (2) uznanie pozytywnych opinii w sprawie wniosków o nadanie tego tytułu naukowego, a przekazanych przez CKK organom przewidzianym dotychczasowymi przepisami jako uchwał CK, z zachowaniem prawa dotychczasowych organów (z wyjątkiem PAN – tu Prezesa Akademii w miejsce Sekretarza PAN) do przekazania Prezydentowi RP wniosku o nadanie tytułu naukowego w terminie trzech miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy z 1990 r. (art. 42 ust. 2, 3 i 4).

złożenia Prezydentowi RP wniosku o nadanie tytułu profesora. Tytuł ten, tak jak pod rządami rozwiązań obowiązujących przed 1990 r., był nadawany dożywotnio.

W odróżnieniu od rozwiązań wcześniejszych ustawa nie określała przesłanek dających podstawę do pozbawienia tytułu naukowego profesora.

3. Tytuł profesora w pierwszych latach po wprowadzeniu ustawy z 2003 r.

Ustawa z 2003 r., o zmienionym tytule – o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki – choć nie miała charakteru rewolucyjnego, to jednak w znaczącym stopniu uporządkowała tembr legislacyjnej retoryki przyjętej rozwiązaniami ustawy ją poprzedzającej. Wprawdzie w ślad za nią zachowała wiele dotychczasowych rozwiązań, jej siłą jednak bez wątplenia było ich doregulowanie bądź dookreślenie, zwłaszcza w sprawach budzących wcześniej wątpliwości, oraz wprowadzenie rozwiązań nowych zarówno tekstem pierwotnym, jak i późniejszymi jej zmianami, wdrożonymi w okresie poprzedzającym rewolucyjną nowelizację z 2011 r.

Doregulowanie i dookreślenie rozwiązań w największym stopniu dotyczyło właściwych rad jednostek organizacyjnych w zakresie stawianych przed nimi wymagań nie tylko dla nabycia uprawnienia do nadawania stopni naukowych. Inny wydźwięk miało natomiast wdrożenie rozwiązań nowych, głównie zaadresowanych do Centralnej Komisji. Wprawdzie jej kompetencji ustawa z 2003 r. nie zrewolucjonizowała, lecz zdecydowanie zmieniła jej usytuowanie prawne w przestrzeni szkolnictwa wyższego i nauki. Po pierwsze, Komisji tej nadała nową nazwę – Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów Naukowych, po drugie, Centralną Komisję do Spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych, której wpływ trzyletniej kadencji przypadał na dzień 31 grudnia 2003 r., uznała za Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów Naukowych z dniem wejścia w życie ustawy, tj. z dniem 1 maja 2003 r., po trzecie, przedłużyła jej kadencję o rok (z trzech do czterech lat). Jakie *ratio legis* za wprowadzeniem tego rozwiązania przemawiało, trudno odpowiedzieć przekonująco. Z pewnością nie chodziło tu o wypełnienie przez CK (o nowej nazwie) ustawowych delegacji. Ustawa z 2003 r., wzorem rozwiązań ustawy z 1990 r., utrzymując w mocy

przepisy dotychczasowych aktów wykonawczych z nią niesprzecznych do czasu wydania aktów wykonawczych na jej podstawie (art. 53), pośpiechu nie rodziła. W odróżnieniu od ustawy z 1990 r. nie limitowała terminu ważności przepisów dotychczasowych aktów wykonawczych. Względy prakseologicznie pojmowanej sprawności działania CK zmianę tę z pewnością mogły uzasadniać.

Niezależnie od charakteru prawnego i wymiaru zmian przyjętych pod rządami ustawy z 2003 r., stałym elementem jej oceny w przedmiocie objętym badaniem nadal pozostawały zagadnienia dotyczące: (1) dziedzin nauki, w jakich tytuł profesora mógł być nadany, (2) jednostek organizacyjnych, którym służyło prawo przeprowadzenia postępowania o nadanie tytułu naukowego, oraz (3) osób, którym tytuł ten mógł być nadany, z uwzględnieniem (4) warunków przebiegu i zakończenia prowadzonego w tym przedmiocie postępowania.

W kwestii pierwszej, dotyczącej dziedzin nauki lub dziedzin sztuki, ustawa nie wprowadziła znaczących zmian. Stanowiła tylko tyle, że tytułem naukowym (tytułem w zakresie sztuki) jest tytuł profesora określonej dziedziny nauki (określonej dziedziny sztuki). Zarazem ich określenie (także dyscyplin naukowych i artystycznych), w drodze uchwały, powierzyła Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów Naukowych. Zobowiązała ją również (już nie przewodniczącego Komisji) do ogłoszenia podjętej w tym zakresie uchwały w Dzienniku Urzędowym „Monitor Polski”. Pierwszą uchwałę Centralna Komisja ogłosiła z dniem 23 czerwca 2003 r.⁹⁶, co należy przyjąć z dużym uznaniem, nawet jeśli zachowano w stopniu znaczącym dotychczasową jej treść. Utrzymano nią przyjęte obwieszczeniem przewodniczącego CK z 1992 r. dwadzieścia jeden dziedzin nauki i sztuki. Wprawdzie także kolejną uchwałą tejże Komisji z dnia 24 października 2005 r.⁹⁷ ten stan prawny zachowano, lecz listę dziedzin nauki uchwałami ją zmieniającymi poddano dwukrotnie rewizji – w 2008 r.⁹⁸ rozszerzając

⁹⁶ Uchwała Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 23 VI 2003 r. w sprawie określenia dziedzin nauki i dziedzin sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (M.P. Nr 40, poz. 586).

⁹⁷ Uchwała Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 24 X 2005 r. w sprawie określenia dziedzin nauki i dziedzin sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (M.P. Nr 79, poz. 1120).

⁹⁸ Uchwała Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 10 XII 2008 r. zmieniająca uchwałę w sprawie określenia dziedzin nauki i dziedzin sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (M.P. Nr 87, poz. 843).

ją o dziedzinę nową – nauki o zdrowiu, a w 2011 r.⁹⁹ wykreślając z tej listy dziedzinę – nauki wojskowe¹⁰⁰.

W efekcie przyjętych wówczas rozwiązań, przed wdrożeniem w roku 2011 nowelizacji ustawy z dnia 14 marca 2003 r., tytuły naukowe mogły być nadal nadawane w **dwudziestu jeden** dziedzinach nauki i dziedzinach sztuki.

W kwestii drugiej ustawa z 2003 r., w ślad za ustawą z 1990 r., **prawo nadawania tytułu profesora** rezerwowała **dla jednostek organizacyjnych** legitymujących się uprawnieniem do nadawania stopnia doktora habilitowanego. Dla jego nabycia wymagała złożenia wniosku oraz spełnienia określonych prawem warunków. Wprawdzie i ustawa z 1990 r. uprawnienia do habilitowania nie nadawała z urzędu, zasad i trybu zgłaszania wniosków nie określiła, ale też nie sformułowała legalnej podstawy ich określenia. Poza odwołaniem się do tzw. progu kadrowego (ustawą wyraźnie zdefiniowanego) przedmiotem oceny przez CK uczyniła poziom działalności naukowej lub artystycznej, bez wskazania kryteriów tej oceny. Tego legislacyjnego błędu (przy założeniu, że był to błąd) nie popełniono, wdrażając ustawę z 2003 r. Do określenia tychże kryteriów (wraz z trybem zgłoszenia wniosku), w drodze rozporządzenia, ustawa zobowiązała ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego (art. 7 ust. 1). Minister delegację tę wykonał¹⁰¹. Od wdrożenia rozporządzenia w życie z wnioskiem o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego mógł wystąpić kierownik jednostki, której rada podjęła stosowną w tym przedmiocie uchwałę i która swym wnioskiem dowodziła spełnienia warunków przewidzianych prawem.

⁹⁹ Uchwała Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 28 I 2011 r. zmieniająca uchwałę w sprawie określenia dziedzin nauki i dziedzin sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (M.P. Nr 14, poz. 149). Uchwałę tę uchylono Ustawą z dnia 18 III 2011 r. o zmianie ustawy Prawo szkolnictwa wyższego i innych ustaw (Dz.U. Nr 84, poz. 455).

¹⁰⁰ W znaczącym zakresie wprowadzone tymi uchwałami oraz Uchwałą Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 23 IV 2010 r. zmieniającą uchwałę w sprawie określenia dziedzin nauki i dziedzin sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (M.P. Nr 46, poz. 636) zmiany dotyczyły dyscyplin naukowych i dyscyplin artystycznych. W efekcie ogólną ich liczbę przed uchyceniem uchwały Centralnej Komisji z dnia 24 X 2005 r. z dniem 18 III 2011 r. rozszerzono do dziewięćdziesięciu pięciu.

¹⁰¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 27 I 2004 r. w sprawie trybu zgłaszania wniosków o przyznanie uprawnienia do nadawania stopni doktora i doktora habilitowanego (Dz.U. Nr 21, poz. 194). Uchylone z dniem 1 X 2011 r. Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 VIII 2011 r. w sprawie trybu zgłaszania wniosków o przyznanie uprawnienia do nadawania stopnia doktora habilitowanego (Dz.U. Nr 179, poz. 1066).

Prawodawca sformułował je jasno. Od jednostki organizacyjnej oczekiwał spełnienia dwóch warunków: (1) tzw. progu kadrowego oraz (2) poziomu naukowego. W sytuacji pierwszej ustawa z 2003 r. nie odstąpiła od ustaleń przyjętych w tym zakresie ustawą z 1990 r.¹⁰², a nawet znacznie je wzmocniła warunkiem nowym. Do minimum kadrowego mogły być wliczone osoby z tytułem profesora lub stopniem doktora habilitowanego wyłącznie w jednej jednostce organizacyjnej będącej miejscem ich zatrudnienia nie krócej niż rok (art. 6 ust. 4); od 2005 r., w uzasadnionych przypadkach, także osoby reprezentujące pokrewne dziedziny nauki i sztuki¹⁰³. W sytuacji drugiej z kolei, w odróżnieniu od ustawy z 1990 r., ustawa oraz wydane na jej podstawie rozporządzenie stawiały wyraźnie zdefiniowane wymagania¹⁰⁴ – w istocie nienowe,

¹⁰² Dla spełnienia warunku tzw. minimum kadrowego od jednostki organizacyjnej ubiegającej się o nadanie uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego nadal wymagano zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy co najmniej dwunastu osób z tytułem naukowym profesora lub stopniem doktora habilitowanego, reprezentujących dziedzinę nauki lub sztuki, w których jednostka organizacyjna miała otrzymać uprawnienie – przy założeniu, że nie mniej niż sześć osób miało posiadać tytuł profesora oraz że co najmniej pięć z nich (w tym ze stopniem naukowym doktora habilitowanego) reprezentowało dyscypliny naukowe lub artystyczne w danej jednostce organizacyjnej.

¹⁰³ Zob. art. 251 pkt 1 Ustawy z dnia 27 VII 2005 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 164, poz. 1365) przyznający Centralnej Komisji w uzasadnionych przypadkach prawo uznania, że osoby reprezentujące pokrewne dziedziny nauki i sztuki, w tym pokrewne dyscypliny naukowe i artystyczne spełniają warunki co do osób tworzących tzw. minimum kadrowe oraz reprezentujących dziedzinę nauki i dyscypliny naukowe (dziedziny sztuki, dyscyplinę artystyczną).

¹⁰⁴ Od kierownika jednostki organizacyjnej oczekiwały: (1) sprawozdania z działalności naukowo-badawczej lub twórczości artystycznej w okresie trzech lat bezpośrednio poprzedzających złożenie wniosku; (2) wykazu najważniejszych publikacji, wykonanych i zastosowanych opracowań technologicznych, projektowych, konstrukcyjnych, patentów i prototypów albo osiągnięć artystycznych, będących wynikiem prac realizowanych w ramach działalności naukowej lub artystycznej jednostki, z podaniem autorów; (3) imiennego wykazu osób posiadających tytuł profesora lub stopień doktora habilitowanego albo kwalifikacje II stopnia, zatrudnionych w jednostce w pełnym wymiarze czasu pracy; (4) oświadczenia osób wliczonych do minimalnej liczby osób zatrudnionych w jednostce ubiegającej się o nabycie uprawnienia do nadawania stopnia doktora habilitowanego, stwierdzające, że nie są wliczane do minimalnej liczby osób zatrudnionych w innej jednostce; (5) imiennego składu rady jednostki z podaniem tytułu naukowego lub tytułu w zakresie sztuki, stopnia naukowego lub stopnia w zakresie sztuki albo kwalifikacji I lub II stopnia poszczególnych członków rady oraz reprezentowanych przez nich dziedzin, dyscyplin i specjalności, miejsca zatrudnienia i zajmowanych stanowisk; (6) charakterystyki osiągnięć w zakresie kształcenia kadr oraz dorobku naukowego lub artystycznego osób podanych w pkt 3 i 5; (7) charakterystyki bazy badawczej jednostki, ze szczególnym

wdrożone na mocy ustawy z 2003 r. rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 27 stycznia 2004 r., w znaczącym stopniu powtarzające rozwiązania przyjęte rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 listopada 1985 r.

Nadanie danej jednostce organizacyjnej uprawnienia do habilitowania ustawa z 2003 r. nadal pozostawiła Centralnej Komisji (wyłącznie przy jej pozytywnej ocenie wniosku), w odniesieniu do szkół wyższych – po zasięgnięciu opinii Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego. Również w jej gestii zachowała ogłoszenie w Dzienniku Urzędowym „Monitor Polski” wykazu jednostek organizacyjnych uprawnionych w tym zakresie. Pierwszy wykaz Centralna Komisja (już kolejnej kadencji) opublikowała z dniem 11 kwietnia 2007 r., następny w roku 2010¹⁰⁵. Z uwzględnieniem objętych nimi przed rokiem 2011 danych, ostatnim z nich objęto: sto dwanaście szkół wyższych, w tym piętnaście szkół wyższych niepublicznych, sześćdziesiąt jeden placówek naukowych PAN oraz pięćdziesiąt jeden instytutów naukowo-badawczych. To liczbowe ujęcie jednostek organizacyjnych z prawem do habilitowania w żadnym razie nie odzwierciedlało liczby nadanych uprawnień w tym zakresie. Dana jednostka organizacyjna mogła bowiem, przy spełnieniu wymaganych warunków, otrzymać więcej niż jedno uprawnienie. Nie dziwi więc, że dla niektórych z tych jednostek liczba uprawnień do nadawania stopnia doktora habilitowanego znacznie tę wartość przekraczała. W połowie roku 2010 łączna ich liczba obejmowała **czterysta jednaście uprawnień w szkołach wyższych publicznych** oraz pięć uprawnień w szkołach niepublicznych, **czterdzieści dziewięć w placówkach naukowych PAN** i **trzydzieści jeden w instytutach naukowo-badawczych**. Nie pozostawało to bez znaczenia dla prowadzenia postępowań o nadanie tytułu profesora.

W kwestii trzeciej, dotyczącej warunków stawianych przed kandydatem do tytułu profesora, ustawa z 2003 r. nie odbiegała zbyt od rozwiązań wcześniejszych. Sprowadzała je również do dwóch sfer aktywności osoby legitymującej się stopniem naukowym doktora habilitowanego: naukowej i dydaktycznej. W sferze pierwszej od kandydata wymagała **osiągnięć naukowych** lub artystycznych **znacznie**

uwzględnieniem księgozbioru, aparatury naukowej, instalacji doświadczalnych, zaplecza i warsztatów niezbędnych do rozwijania prowadzonych badań.

¹⁰⁵ Obwieszczenie Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 31 V 2010 r. w sprawie wykazu jednostek organizacyjnych uprawnionych do nadawania stopni doktora i doktora habilitowanego wraz z określeniem nazw nadawanych stopni (M.P. Nr 46, poz. 643).

przekraczających wymagania stawiane w przewodzie habilitacyjnym¹⁰⁶, w sferze drugiej natomiast – **poważnych osiągnięć dydaktycznych, w tym w kształceniu kadry naukowej** lub artystycznej (art. 26 ust. 1). Ustawa z 2003 r. nie wprowadziła więc rozwiązań dalece innych w tym zakresie, poza odmiennym ich ujęciem niż pod rządami ustaw z lat 1965 i 1990. Na gruncie każdej z nich w sferze pierwszej wymagano albo wydatnie powiększonego dorobku w pracy naukowej (1965 r.), albo dorobku wydatnie pomnożonego (1990 r.) – po uzyskaniu stopnia naukowego doktora habilitowanego. W sferze drugiej z kolei od kandydata oczekiwano (od 1968 r.) wydatnie pomnożonego dorobku dydaktyczno-wychowawczego, w tym udziału w zorganizowanym kształceniu i doskonaleniu kadr naukowych, oraz kierowania zespołami badawczymi albo (od 1990 r.) poważnych osiągnięć dydaktycznych (obejmujących również udział w zorganizowanym kształceniu kadr naukowych oraz kierowaniu zespołami badawczymi). Ustawa z 2003 r. od tego ostatniego kryterium oceny (kierowania zespołami badawczymi) odstąpiła. Różnica przyjętych nią rozwiązań tkwiła także w doprecyzowaniu aktem wykonawczym¹⁰⁷ zakresu wymagań dla oceny wniosku kandydata w postępowaniu o nadanie tytułu profesora.

W kwestii czwartej ustawa z 2003 r. w jej brzmieniu pierwotnym przewidywała możliwość **wszczęcia postępowania o nadanie tytułu profesora** z inicjatywy: (1) rady właściwej jednostki organizacyjnej za zgodą osoby zainteresowanej, ale też na wniosek (2) rady jednostki organizacyjnej nieposiadającej uprawnienia do nadawania stopnia doktora habilitowanego za zgodą osoby przez nią zatrudnionej (co było rozwiązaniem nowym) oraz (3) osoby zainteresowanej wszczęciem postępowania o nadanie jej tytułu profesora, poparty opiniami trzech

¹⁰⁶ Wzorem ustawy z 1990 r. za dorobek naukowy uznawała także wybitne zrealizowane osiągnięcia projektowe, konstrukcyjne lub technologiczne, nadto uznawała za dorobek artystyczny wybitne dzieło artystyczne (art. 26 ust. 3).

¹⁰⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 15 I 2004 r. w sprawie szczegółowego trybu przeprowadzania czynności w przewodach doktorskim i habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. Nr 15, poz. 128). Na podstawie tego aktu od kandydata do tytułu profesora oczekiwano przedłożenia kierownikowi właściwej jednostki organizacyjnej: autoreferatu, wykazu swoich osiągnięć w pracy naukowo-badawczej lub artystycznej (w tym zastosowanych w praktyce), osiągnięć dydaktycznych, w tym wykazu przewodów doktorskich lub kwalifikacyjnych, w których kandydat pełnił funkcję promotora lub opiekuna, oraz informacji o współpracy z instytucjami, organizacjami i towarzystwami naukowymi lub działającymi w zakresie sztuki w kraju i za granicą (§ 20 ust. 1).

osób z tytułem profesora danej dziedziny nauki lub sztuki (co było rozwiązaniem powtórzonym za ustawą z 1990 r.). Wszczęcie postępowania w tym zakresie wymagało podjęcia przez właściwą radę danej jednostki organizacyjnej uchwały. Tylko w przypadku wyrażenia nią pozytywnego rozstrzygnięcia właściwa rada mogła (wzorem rozwiązań ustawy z 1990 r.) powołać zespół złożony z jej członków posiadających tytuł profesora (tu nadal bez wskazania jego liczbowego składu) dla przygotowania wniosków służących danej radzie podjęciu czynności (uchwał) w dalszych stadiach postępowania w sprawach: (1) wyznaczenia recenzentów oraz (2) poparcia wniosku o nadanie tytułu profesora.

W sytuacji pierwszej ustawodawca od właściwej rady (od 2005 r. od CK działającej na wniosek właściwej rady¹⁰⁸) wymagał powołania co najmniej trzech recenzentów (od 2005 r. czterech¹⁰⁹) z tytułem naukowym profesora w zakresie danej lub pokrewnej dziedziny nauki lub sztuki, w tym nie więcej niż jednego zatrudnionego w tej samej szkole wyższej lub placówce naukowej, której pracownikiem była osoba ubiegająca się o nadanie tytułu profesora bądź będąca członkiem rady jednostki przeprowadzającej postępowanie (od 2005 r. po dwóch recenzentów powoływały rady właściwej jednostki organizacyjnej oraz Centralna Komisja).

Recenzja miała zawierać szczegółowo uzasadnioną ocenę, czy kandydat spełnia wymagania odnośnie do osiągnięć naukowych (lub artystycznych) w stopniu znacznie przekraczającym wymagane w przewodzie habilitacyjnym, w sytuacji kandydujących do tytułu profesora doktorów – wybitne osiągnięcia naukowe (lub artystyczne); w obu przypadkach z jednoznacznie podanym stanowiskiem w sprawie nadania lub odmowy nadania tytułu. Recenzja miała być przedstawiona radzie jednostki organizacyjnej nie później niż w terminie trzech miesięcy od dnia otrzymania wniosku o jej sporządzenie; termin ten mógł być przedłużony o jeden miesiąc.

W sytuacji drugiej właściwa rada tylko w przypadku podjęcia uchwały popierającej wniosek o nadanie tytułu profesora była zobowiązana do jej przesłania (wraz z aktami postępowania) Centralnej Komisji (w terminie

¹⁰⁸ W brzmieniu nadanym art. 251 pkt 6 Ustawy z dnia 27 VII 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym oraz § 20a Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 XII 2005 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie trybu przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich i habilitacyjnych oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. Nr 252, poz. 2125).

¹⁰⁹ Zob. art. 251 pkt 6 Ustawy z dnia 27 VII 2005 r. o szkolnictwie wyższym.

miesiąca od dnia podjęcia). Po przeprowadzeniu postępowania (najpóźniej w sześciomiesięcznym terminie) Komisja ta podejmowała uchwałę pozytywną bądź odmawiającą przedstawienia kandydata do tytułu profesora. Tylko w przypadku pierwszym przedkładała Prezydentowi RP wnioski o nadanie tytułu naukowego profesora w terminie miesiąca. W przypadku negatywnego natomiast rozstrzygnięcia uchwałą rady jej adresatowi służyło prawo złożenia do CK odwołania za pośrednictwem tejże rady (od 2005 r. prawo złożenia wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy złożone przez właściwą radę lub osobę ubiegającą się o nadanie tytułu profesora). Centralna Komisja zaskarżoną uchwałę rady mogła utrzymać w mocy albo uchylając ją, przekazać sprawę do ponownego rozpatrzenia radzie tej samej lub innej jednostki organizacyjnej¹¹⁰.

Podsumowanie

Uregulowania prawne wyznaczające tryb i warunki nadawania tytułów (tytułu) profesora w okresie objętym analizą nie były stabilne. Czas transformacji ustrojowej RP zdecydowanie rozwiązania wcześniejsze złagodził. Ustawą z 1990 r. odstąpiono od nadawania dwóch tytułów profesora (nadzwyczajnego i zwyczajnego) na rzecz jednego naukowego tytułu profesora, co było rozwiązaniem trafnym, zachowanym również ustawą kolejną, wdrożoną w 2003 r. Nie oznacza to, że począwszy od 1990 r. nie wprowadzono innych, nowych rozwiązań. Katalog zmian był dość znaczący, w głównej mierze podyktowany odstępniem w sferze jurydycznej od reżimu uregulowań Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Nie był to proces prostych przemian i nie od razu zmieniał w pełni prawną rzeczywistość w zakresie nadawania tytułu profesora. Przeciwnie, niekiedy wybrzmiewał także tonem lat wcześniejszych. Nierzadko w dosłownym brzmieniu przyjmował rozwiązania określone ustawą z 1965 r. bądź przepisami aktów wykonawczych wydanych na jej podstawie.

Bez wątpleni wartością stałą rozwiązań przyjętych pod rządami każdej z trzech ustaw (1965, 1990, 2003) były zachowane etapy i ich sekwencja w postępowaniu prowadzącym do nadania tytułu profesora. Zmianom podlegały natomiast rozwiązania wyznaczone każdym z tych aktów w zakresach dotyczących: dziedzin nauki i sztuki, w jakich tytuł

¹¹⁰ Artykuł 27 ust. 5 w zw. z art. 21 ustawy z 2003 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytułach w zakresie sztuki, w brzmieniu pierwotnym.

naukowy mógł być nadany, wymagań stawianych przed jednostkami organizacyjnymi wnioskującymi o prawo wszczęcia i prowadzenia postępowania o nadanie tytułu profesora, uprawnień tych jednostek w toku prowadzonego postępowania, zwłaszcza w zakresie procedury wyznaczania recenzentów i stawianych przed nimi oczekiwań co do wniosków kończących ocenę, procedury wieńczącej postępowanie właściwej rady danej jednostki organizacyjnej oraz roli w tym procesie Centralnej Komisji i organu uprawnionego do nadania tytułu naukowego profesora.

Czy rozwiązania obejmujące trzy różne reżimy prawne rzeczywiście odpowiadały ówczesnym społecznym oczekiwaniom? Nie ma tu jednej dobrej odpowiedzi. W każdym z badanych okresów obowiązujące ustawy w dużym stopniu były odzwierciedleniem politycznych uwarunkowań prowadzących od wymagań stawianych przez reżim komunistyczny, poprzez wymagania liberalizujące prawne uregulowania w warunkach odbudowy ustroju Rzeczypospolitej Polskiej, po lata doprecyzowania wartości nadrzędnych w kształtowaniu warunków prowadzących do wzmocnienia prestiżu kadr naukowych, w tym szczególnie kadry profesorów.

THE TITLE OF PROFESSOR IN THE FIRST YEARS FOLLOWING THE POLITICAL TRANSFORMATION IN REPUBLIC OF POLAND

Summary

The political changes initiated in 1989 affected many sectors of the state's activity, including higher education and science. In 1990, the Sejm passed two new Laws – on Higher Education, and on Academic Degrees and Title. The former placed greater emphasis than before on the freedom to conduct scientific research. With the second act, it finally abandoned the possibility provided for by the 1965 solutions of granting two different titles of professor, i.e., associate professor and full professor, by introducing one academic title – “professor”. For the purposes of evaluating and establishing the significance of the solutions adopted by the 1990 Law, this article presents the procedure and conditions for awarding the titles of professor provided for in the 1965 Law in the wording in force prior to its repeal in 1990, as well as those introduced set out in the 2003 Law and in force until its amendment in 2011. The replacement of the two titles of professor with a single academic title did not limit the range of proposals for changes introduced at that time. In the article, particular attention is devoted to these.

The main trend in research comes down to: (1) how the degree and scope of regulations adopted in 1990 differed from earlier solutions, and (2) whether, in the

context of the 2003 Law they were sufficient and served the quality of academic advancements well. It is only by basing research on previous findings in this respect that conclusions could be drawn as to the legal meaning and significance of conferring the title of professor in the years 1990–2011.

This approach in achieving the purpose of the discussions was also important for another reason. It made it possible to emphasize the changes in terms of awarding the title of professor from the solutions in force during the Polish People's Republic to the norms adopted in the initial years of the political transformation, as well as to the new regulations introduced in the more strongly established Republic of Poland. These were not the same solutions, and the Act of 1990 placed them in the group of liberal solutions.

Keywords: titles of professor until 1990 – title of professor from 1990 – conditions and procedure for conferring academic titles in the years 1990–2011

LITERATURA

- Banaszak B., Boć J., Jabłoński M., *Komentarz do art. 73, w: Konstytucja Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 r.*, pod red. J. Bocia, Wrocław 1998.
- Brzeziński J.M., *O poprawianiu (ale też i o psuciu) systemu przeprowadzania awansów naukowych w Polsce w latach 1990–2017*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” 2017, nr 2(50).
- Brzozowski W., *Konstytucyjna wolność badań naukowych i ogłaszania ich wyników*, w: *Prawo nauki. Zagadnienia podstawowe*, pod red. A. Wiktorowskiej, A. Jakubowskiego, Warszawa 2014.
- Izdebski H., Kulesza M., *Administracja publiczna. Zagadnienia ogólne*, Warszawa 1998.
- Kuniński M., *Pracownik naukowy w otoczeniu społecznym. Status społeczny i powinności*, w: *Meandry kariery naukowej*, pod red. S. Bilińskiego, Kraków 2016.
- Leoński Z., *Ustrój samorządu terytorialnego w RP*, Poznań 1993.
- Leoński Z., *Zarys prawa administracyjnego*, Warszawa 2000.
- Wiktorowska A., *Prawne determinanty samodzielności gminy. Zagadnienia administracyjnoprawne*, Warszawa 2002.
- Wojtczak K., *Habilitacje w Polsce Ludowej. Część 1. Warunki i przebieg habilitacji w prawie szkół wyższych*, „Studia Prawa Publicznego” 2017, nr 1(17).
- Wojtczak K., *Habilitacje w Polsce Ludowej. Część 2. Warunki i przebieg habilitacji w prawie o stopniach i tytułach naukowych*, „Studia Prawa Publicznego” 2017, nr 2(18).
- Wojtczak K., *Habilitacja jako warunek awansu naukowego w Polsce w latach 1990–2018*, „Studia Prawa Publicznego” 2019, nr 3(27).
- Wojtczak K., *Tytuł profesora w Polsce w latach 1920–1990. Część 2. Warunki nadawania tytułu profesora w prawie o stopniach i tytułach naukowych*, „Studia Prawa Publicznego” 2018, nr 1(21).

